

Türkçede Büyütme Kategorisi

DOÇ. DR. ERKAN HİRİK* – HAMIYE GÜL**

Öz

Dilin anlama yönelik işlevini yerine getiren dizgesel sistemdeki tüm üyeler çeşitli birleşimlerle kullanılabilir. Bu üyeler çeşitli birleşimlerle karmaşık örüntüler oluşturabilmektedir. İşlevlerinden biri de somut ve soyutu tasvir etmek olan dil, bu kavramların niteliklerini de anlaşılır hâle getirmeye çalışır. Somut kavramlar renk, boyut, sıcaklık, ağırlık vb. birçok özelliği bakımından yüzey yapıda ifade edilir. Benzer şekilde soyut kavramlar da konuşurun duygu ya da düşünce dünyasında bıraktığı izlenim, his ve duygular gibi niteliksel hususlar da yine dilin öğeleri ile ifade edilir. Dilin farklı dilbilgisel sınıfları gerek somut gerek soyut nesnel ve öznel her türlü nitelenebilir yapıyı temsil etmektedir. Nitelenen yapıldığı anlamsal sınıflardan biri de büyütmedir.

Büyütme dünya dillerinin çoğunda bir kategori olarak ele alınmıştır. Diller farklı mekanizmalar ile bu anlamsal alanı içerisinde barındırmaktadır. Bazı diller büyütmeyle işaretleyicilere sahipken bazı diller ise mevcut işaretleyicilerini bu bağlamda çok işlevli hâle getirmektedir. Türkçe de kendi dilbilgisel sınıflarını çok işlevlilik vasıtasıyla büyütme ifade etmek için kullanmaktadır.

Niteliksel ya da niceliksel artış ifade eden her türlü yapı dil bağlamında büyütmenin göstereni olarak ele alınabilir. Fonetik, morfolojik, leksik, morfo-leksik, morfo-semantik ya da sentaktik yapılar büyütme kategorisinin karmaşık örüntüsünün yapısal sınırlarını oluşturmaktadır. Bu çalışmada Türkçede büyütme kavramının dil boyutunda ortaya çıkışının nasıl gerçekleştiği, hangi dilsel enstrümanlarla işaretlendiği, büyütmenin kategorik olarak nasıl değerlendirilmesi gerektiği ve alt sınıfları ele alınmıştır.

Anahtar sözcükler: Büyütme, Türkçe, niteliksel büyütme, niceliksel büyütme, anlambilim

AUGMENTATIVE CATEGORY IN TURKISH

Abstract

All members of the systemic structure that fulfills the meaning-oriented function of language can be used in various combinations. These members can form complex patterns with various combinations. Language, one of the functions of which is to describe the concrete and abstract, also tries to make the qualities of these notions comprehensible. Concrete notions such as colour, size, temperature, weight, etc. are expressed in surface structure in terms of many features. Similarly, abstract notions and qualitative aspects such as impressions, feelings and emotions left in the speaker's feelings or thoughts are also expressed by the elements of language. Different grammatical

* Doç. Dr., Samsun Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, erkanhirik@gmail.com, 0000-0001-6978-8981.

** Öğretmen, Millî Eğitim Bakanlığı, gulhamiye55@gmail.com, 0009-0008-4098-4311.

classes of language undertake the function of making all kinds of concrete and abstract qualifications. This qualification can be done subjectively or objectively. One of the semantic classes of qualification is augmentation.

The augmentation is treated as a semantic category in various languages. Languages contain this semantic domain with different mechanisms. Some languages have specific markers for augmentation. However, some languages make their existing markers multifunctional in this context. Turkish also uses its grammatical classes to express augmentation through multifunctionality.

Any structure expressing a qualitative or quantitative increase can be considered as a signifier of augmentation in the linguistic context. Phonetic, morphological, lexical, morpho-lexical, morpho-semantic or syntactic structures constitute the structural boundaries of the complex pattern of the augmentative category. This study discusses the emergence of the notion of augmentation in Turkish in the linguistic dimension, which linguistic instruments it is marked with, how augmentation should be categorically evaluated, and its subclasses.

Keywords: Augmentative category, Turkish, qualitative augmentation, quantitative augmentation, semantics

GİRİŞ

Diller dizgesel sistemlerin bütünüdür. Dizgelerle örülü olan bu sistemlerde derin yapıdaki anlam yüzey yapıya bu örüntü vasıtasıyla çıkabilmektedir. Dilin kullanım sahasına çıkmasıyla bu dizgeler işlevini yerine getirmektedir. Dilin iç yapısını oluşturan elemanların görevlerini çeşitli birleşimlerle gerçekleştirebilmesi ancak dilin kullanıcıları vasıtasıyla olabilmektedir. Bu anlamda dilin artzamanlı bakımdan değişip gelişmesini dilin kullanıcıları yani konuşurlar sağlayabilmektedir. Dilin temel işlevi evrende somut ya da soyut olarak addedilen her türlü olguyu tasvir etmektir. Tasvir edilmeye çalışılan somut ya da soyut her türlü kavram; farklı nitelikleri, nicelikleri ve durumları bağlamında dille ifade edilebilir hâldedir. Somut kavramların rengi, boyutu, sıcaklığı, ağırlığı, yüksekliği vs. birçok niteliksel-niceliksel özelliği ya da soyut kavramların konuşurun duygu ya da düşünce dünyasında bıraktığı izlenim, his ve duygular gibi niteliksel hususlar yine dilin öğeleri ile ifade edilir. Bu açıdan değerlendirildiğinde konuşurlar, dili yalnızca gerçek/görünen dünyayı tasvir etmek için kullanmazlar. Aynı zamanda kendi duygu ve düşüncelerini aktarmak için de dili kullanırlar. Bu kullanımlarda duygularını ve düşüncelerini belirli kavramsal kümeler etrafında toplayabilmektedir. *Tahmin, olasılık, varsayım, küçültme, çıkarım, olumsuzluk, aşağılama* vb. anlamsal kümeler bunlardan bazılarıdır. Konuşurun duygu ve düşüncelerini temele alan kategorilerden bir diğeri de *büyütmedir*.

Dilin dizgesel yapısında bulunan enstrümanlar farklı birleşimlerle bir araya gelerek birtakım dizgeler oluştururlar. Bu dizgelerden bazıları karmaşık örüntüler içermektedir. Büyütme kategorisi de konuşurun duygu ve düşüncelerini de içeren niteliksel ya da niceliksel bir fazlalaşmanın yansıtıldığı, bunun için de dilin seslerden söz dizimsel yapısına kadar farklı birlikteliklerinin kullanıldığı semantik bir kategori olarak ortaya çıkmaktadır.

Büyütme kavramının dil boyutunda ortaya çıkışının nasıl olduğu, hangi dilsel enstrümanlarla işaretlendiği, büyütmenin kategorik olarak değerlendirilmesi ve sınırlarının çizilmesi açısından önem taşımaktadır. Niteliksel ya da niceliksel artış ifade eden her türlü yapı dil bağlamında büyütmenin göstereni olarak ele alınabilir. Fonetik, morfolojik, leksik, morfo-leksik, morfo-semantik ya da sentaktik yapılar büyütme kategorisinin karmaşık örüntüsünün yapısal sınırlarını oluşturmaktadır. Bu yapısal ögeler, kullanım sırasında semantik alanda kümelenme oluşturan büyütme kategorisinin dilbilgisel işaretleyicileridir. Diğer bir ifadeyle yapısal olarak dilde yüzey yapıda bulunan bazı işaretleyiciler semantik olarak *büyütme* sınıfında yer alan somut ya da soyut kavramsal fazlalaşmayı gösterir.

Bireyler etrafında somut olarak gördükleri ve bu bağlamda tasvir etme ihtiyacı hissettikleri birtakım hususları dilin farklı türden envanteriyle ifade edebilmektedir. Bazı diller büyütme kategorisi için özel işaretleyicilere sahiptir. Ancak Türkçe doğrudan *büyütme* kategorisini işaretleyen dilbilgisel göstergelere sahip değildir. Bu durum aslında genel olarak birçok dilde benzer durumdadır. Dahl (2006, s. 594), büyütmenin küçültmeye kıyasla yaygın olmadığını, büyütmenin küçültme gibi morfolojik olarak çok işaretlenmediğini belirtmiştir.

Büyütme (augmentative) kategorisi literatürde genellikle *küçültme* (diminutive) kategorisinin tersi olarak değerlendirilmektedir. Ancak bu çalışmalarda genellikle niteliklerde daha fazla yoğunluğu ifade eden morfolojik bir sistem olarak değerlendirilmektedir. Bazı dillerde büyütme morfolojik olarak doğrudan gösteren işaretleyiciler vardır. Örneğin, İngilizcede *over-*, *grand-*, *super-*, *mega-*, *arch-*; Almancada *un-*, *ur-*, *über-*, *aber-*, *ultra-*, *voll-*, *stein-* gibi önekler; İspanyolcada *-udo/-uda*, *-acol/-aca*, *-achol/-acha*; Rumencede *-oi/-oaie*, *-an/ană* vb. sonekler morfolojik olarak büyütme (augmentative) olarak ele alınır. Bu nedenle *büyütme* bu dillerde morfolojik sınırlar çerçevesinde değerlendirilmiştir. Türkçede görevi doğrudan büyütme işaretlemek olan müstakil bir morfem yoktur. Ancak çok sayıda yapı büyütmenin semantik alanını işaretlemeye yarar.

Büyütme kategorisi somut-soyut her türlü kavramın artırıldığı, yoğunlaştırıldığı, pekiştirildiği kendi içerisinde sistematiği ve pragmatik amaçları olan, kimi zaman retorikle¹ de ilgili olabilen söylem temelli semantik/pragmatik bir alan olarak çerçvelenebilir. Bu nedenle artırma, yoğunlaştırma, çoğaltma, pekiştirme vb. çerçevede büyüklük olarak ele alınabilecek her türlü işaretleme büyütme kategorisi altında ele alınabilir. Geniş bir çerçeveye sahip olan büyütme, bu nedenle farklı dilbilgisel kategorilerle de ilgilidir.

1. BÜYÜTME VE İLGİLİ KAVRAMLAR

1.1. Küçültme

Bazı kavramların anlaşılması o kavramın tersinin anlaşılmasıyla mümkündür. Dilbilgisel çalışmalarda *yokluk* kavramı *varlıkla*, *olumsuzluk* kavramı *olumlulukla*, *soyut* kavramı *somutla*, *gerçekdışı* kavramı *gerçeklikle* birlikte açıklanabilmektedir. Bu nedenle küçültme kavramının da büyütme kavramıyla ilgili olduğunu söylemek yanlış olmaz. Keza yapılan çalışmaların bazılarında

¹ Örneğin *abartı/mübalağa* (hyperbole) gibi bir kavram aslında retorik bir araçtır. Ancak söylemde artırma, yoğunlaştırma, pekiştirme gibi alanlara yönelen bir sisteme sahip olduğu için büyütme kategorisi altında değerlendirilmesi mümkündür.

bu iki kategori birlikte ele alınmıştır. Bakema ve Geeraerts (2004) çalışmalarında *küçültme* (diminution) ve *büyütme* (augmentation) kategorilerini birlikte değerlendirmiştir. Yapılan çalışmalarda evrensel olarak bu iki kavramın birbiriyle ilişkili olduğu belirtilmiştir. Bir dilde bu iki kategorinin de varlığı durumunda küçültme ifade eden yapıların büyütme ifade edenlerden daha sık ve daha farklı şekillerde oluşturulduğu ifade edilmektedir (Schneider, 1991; Dressler vd. 1994, s. 430). Sarı, Türkçenin de bu bağlamda evrensel eğilimde olduğunu ifade etmektedir (Sarı, 2020, s. 28). Küçültmenin dilbilgisel yolları² ile büyütmenin dilbilgisel yolları kimi zaman örtüşse de her zaman aynı değildir. Nitelik ya da nicelik olarak bir varlığın küçük olduğunun ifadesi mantıken aynı zamanda onun büyük olmadığını da işaretidir. Bu bağ *küçültme* ve *büyütme* kavramlarının birbiriyle ilgili olmasının mantıksal temel nedenidir. Bir anlamda küçültme büyütmenin tersi gibi semantik alan oluşturmaktadır. Ancak bir söylemde küçültme ya da büyütme doğrudan bulunmayabilir. Bu aynı zamanda küçültmenin olmadığı ifadelerde büyütme vardır gibi bir anlama da gelmez.

Türkçede küçültme işlevli doğrudan bazı morfolojik işaretleyiciler varken büyütme için tek işlevli büyütme olan işaretleyiciler yoktur. Bu durumda küçültme, birincil bir kategori olarak işaretleyici düzeyinde temsil edilebilirken büyütme ise işaretleyicilerle doğrudan temsil edilmemektedir. Küçültmenin özellikle işaretlendiği yapıların birer leksik unsur olduğu durumlarda eğer bunların ters anlamlısı varsa büyütmenin de benzer bir sistematikte ortaya çıkabileceği küçültme-büyütme ilişkisi çerçevesinde değerlendirilebilir.

Küçültme kimi zaman beden diliyle ifade edilebilir mahiyettedir. Örneğin, parmaklar kısılarak *küçücük/minicik*, ellerle alçak yer işaret edilerek *kısacık/alçacık* gibi söylemlerle küçültme ifade edilebilir. Bunun tam aksi gerçekleştirildiğinde beden diliyle büyütme de ifade edilebilmektedir.

Küçültme-büyütme ilişkisi sözcük varlığının doğal anlamları çerçevesinde de görülebilir. Bir sözcük bir nesnenin, varlığın büyüğünü başka bir sözcük ise küçüğünü gösterebilmektedir: *çocuk-yetişkin*, *deniz-okyanus*, *tepe-dağ*, *buzacı-sığır* vs.

Tüm bunlar ve benzeri ilişkiler küçültme kategorisinin büyütme ile ilişkili olduğunun açık bir göstergesi olarak görülebilir.

1.2. Çokluk

Büyütmenin ilgili olduğu bir diğer kavram ise *çokluk*dur. Çokluk genelde nicelik bağlamında ele alınan ve Türkçede morfolojik olarak işaretlenebilen bir kategori olarak değerlendirilmektedir. Herhangi bir varlığın sayısal olarak birden fazla olması genelde çokluk bağlamında ele alınmaktadır. Keza çalışmalarda da çokluk, sayı kategorisi olarak değerlendirilmektedir. Dillerde varlıkların sayı veya adet açısından durumları *teklük*, *tesniye (ikilik)* ve *çokluk* açılarından üç grupta değerlendirilmektedir. Türkçe gibi *ikilik* içermeyen dillerde ise kavram ve nesnelere genelde iki sınıfta değerlendirilir (İlhan, 2009, s. 13-15). İlhan aynı zamanda varlıklarında birden fazla olma durumlarını belirten çokluk kavramının isimlerin, zamirlerin, zarfların ve fiillerde fiilin bildirdiği işi yapan şahsın çokluğunu belirtmek için de kullanıldığını söylemektedir (2009, s. 17). Korkmaz, isimlerdeki sayı kavramının tekliği ya da belirli veya belirsiz çokluğu ifade ettiğini söylemektedir.

² Küçültmenin farklı yolları ve kullanımları için bk. (Sarı, 2020).

Ayrıca bazı dillerdeki ikili ve üçlü yapılara da değinen Korkmaz, bazı cins isimlerin topluluk adını işaretlediği için çokluk bağlamında ele alındığını ifade etmektedir (2003, s. 255-256). Aksan, çokluk kavramını adlarda sayı altında değerlendirmiş ve çokluğu adın gösterdiği varlığın tek bir varlığı mı yoksa birden fazla varlığı mı karşıladığı konusunda dillerde farklılaşmaların olduğunu belirtmiştir. Aksan, adın birden fazla varlığı işaretlemesinin çoğul ya da çokluk olarak adlandırıldığını ifade etmiştir (2020, s. 94-95).

Tüm bunlardan sonra *çokluk*, sayı bağlantılı bir kategori olmakla birlikte *büyütme* çatısı altında da ele alınabilecek bir alan olarak değerlendirilebilir. Özellikle bir kavramın sayısal bağlamda niceliğinin artması onun semantik olarak gerçek dünyada kapladığı alanın da büyümesi olarak ele alınabileceğinden *çokluk* türleri *büyütme* kavramının altında ele alınabilir. Morfolojik olarak herhangi bir çokluk işaretleyicisi içermese de sözcükler eğer topluluk bağlamında çokluk bildiriyorsa yine *büyütme* olarak değerlendirilebilir. Elbette burada bağlam önem arz etmektedir. Örneğin *Alman* sözcüğü tek bir kişiyi ifade edebileceği gibi bağlamda birden fazla kişiyi de işaretleyebileceğinden çokluk temelli bir *büyütme* gerçekleştirilebilir. Örneğin, “Alman araba üretme işini iyi biliyor./Alman bu işi iyi yapar sipariş vereyim.” gibi bir örnekte hiçbir morfolojik işaretleyici olmamasına karşın *Alman* sözcüğü bir topluluğu ifade ettiğinden sayısal bir çokluk temelli *büyütme*yi içermektedir. Aynı sözcük farklı bir bağlamda tek bir kişiyi ifade edebilecek şekilde de kullanılabilir. Bu durumda ise çokluktan bahsedilemeyeceği için *büyütme*den de bahsetmek mümkün olmayacaktır.

1.3. Abartı/Mübalaga

Anlatılmak istenen düşüncenin ya da duygunun konuşur tarafından pozitif ya da negatif yönde aşırıya kaçarak nitelenmesi olarak ele alınabilecek olan *abartı/mübalaga*, çalışmalarda genellikle bir söz sanatı çerçevesinde ele alınsa da günlük hayatta kullanılan dilin doğal bir parçası olarak işlev görmektedir. Saraç, mübalagayı “Bir işte çok ileri gitme ve zihinde kuvvetli bir iz bırakmak üzere bir şeyi ya olamayacağı bir şekilde anlatma ya da olduğundan fazla veya az gösterme, habbeyi kubbe kubbeyi de habbe; pireyi deve deveyi de pire yapma” şeklinde tanımlamaktadır (2000, s. 183). Daha kısa bir tanımla bir durumu -müspet veya menfi- nitelemeye aşırılığa kaçmak (Karaalioğlu, 1983, s. 522) olarak da değerlendirilebilir. Püsküllüoğlu, *abartı* terimini tercih etmekle birlikte *bir şeyi olduğundan daha büyük, daha çok gösterme* olarak ifade etmektedir (1995, s. 30). Saraç, mübalaganın insan tabiatında mevcut olduğunu, bu sayede insanın hakikat dairesinin aşılmasından hoşlanan hayal duygusunu harekete geçirdiğini ayrıca sözün gücünü ve tesirini artırdığını belirtmektedir (2000, s. 184). *Abartı/mübalaga* kavramı edebî sanat bağlamında sanatçıların duygu ve heyecanlarını tabii boyutlarının dışına taşıyıp muhatabın zihninde kuvvetli bir iz bırakmak istediklerinde başvurdukları bir araç olarak değerlendirilmektedir (Pala, 2006, s. 426).

- *Sana kırk kez söyledim yapma diye!*
- *Evde dağ gibi bulaşık var.*
- *Korkudan öldüm resmen!*

Yukarıdaki örneklerde *kırk kez söyle-* ifadesi, *dağ gibi bulaşık* tamlaması, *korkudan öl-* birleşik yapısı konuşurun duygu ve düşüncesini aktaran ve muhatabın düşünce dünyasında söylenenlerin ilgi çekici olmasını sağlayan işlevlere sahiptir. *Kırk kez söyle-* ifadesi yapılan hareketin çok defa

gerçekleştiğini, *dağ gibi bulaşık* ifadesi miktar olarak çokluğu, korkudan öl- ifadesi ise metaforik olarak hareketin gerçekleşme derecesinin yüksekliğini *abartı/mübalağa* temelinde *büyütme* çatısı altında göstermektedir.

Tüm bunlar göstermektedir ki *abartı/mübalağa* kavramı gündelik hayatta ya da edebî eserlerde söylenene dikkat çekmek, anlatılmak istenen şeylerin altını çizmek, muhatap üzerinde etki bırakmak gibi işlevsel amaçlarla kullanılmaktadır. Bu işlevsel amaçlar söylenen ifadenin derecesini artırmaktadır. Dolayısıyla “*büyütme*” kavramı niteliksel ya da niceliksel olarak sağlanmaktadır. Bu husus *abartı/mübalağa* kavramının da *büyütme* bağlamında ele alınabileceğini göstermektedir.

1.4. Pekiştirme

Büyütme kategorisinin dolaylı olarak ilgili olduğu kavramlardan bir diğeri de *pekiştirme* kavramıdır. Üstüner, dilin söz dizimi kurallarından kelime, ek veya ses unsurlarından birini kullanarak ifade edilenler arasındaki bir sözün belirginleştirilmesine; kelime, kelime grubu ve cümle gibi bir dil birliğinin anlamının güçlendirilmesine, kesinleştirilmesine veya belirttiği kavramın aşırılığının belirtilmesine; bir unsura dikkat çekilmesine veya bu unsurun ön plana çıkarılmasına *pekiştirme* adı verildiğini ifade etmektedir (2003, s. 6). “Kök kelimenin belirttiği özelliği çeşitli yollarla yoğunlaştırma” (Korkmaz, 1992, s. 174) olarak tanımlanan kavram, “niteleyici belirteç ve eylemlerin çeşitli yollarla anlamlarının artırılması işlemi” olarak da açıklanmaktadır (İmer vd. 2011, s. 212). Ergin ise *pekiştirme* yerine *kuvvetlendirme* terimini kullanmış, edatların ve bildirme ekinin kuvvetlendirme işlevinden bahsetmiştir (2009, s. 365). Bütün bu tanımlar ve açıklamalar, *pekiştirme* kavramının ilgili ifadenin anlamsal yönden artırılarak *büyütülmesi* yönünde olduğunu göstermektedir. Elbette *pekiştirme* kimi zaman olumsuz yönde de gerçekleştirilebilmektedir. Ancak *büyütme* yönündeki olumlu artırımlar *büyütme* kategorisiyle *pekiştirmeleri* ilgili kılmaktadır. Örneğin, *pekiştirme* edatları arasında değerlendirilen *bile, da, hem, hatta* gibi sözcükler buldukları bağlamda niceliksel ve niteliksel *büyütme* yapabilmektedir.

- *Ahmet geldi* → *Ahmet de geldi*.
- *Ahmet geldi* → *Hem Ahmet hem Ali geldi*.
- *Ahmet geldi* → *Ahmet bile geldi*.

Yukarıdaki örneklerde edat temelli *pekiştirmelerin* anlamda sayıca artış sağladığı böylece *büyütme* kategorisi altında değerlendirilebileceği görülmektedir. Bununla birlikte *m, p, r, s* ünsüzleri vasıtasıyla oluşturulan *pekiştirmelerde* de benzer durum söz konusudur.

- *Bembeyaz bir gömlek giymişti*.
- *Sokaktan gelince üstü başı kapkara olmuştu*.
- *Gittiğimizde deniz tertemiz görünüyordu*.

1.5. Süreklilik

Süreklilik kavramı farklı dilbilgisel bağlamlarda ele alınabilen bir kavramdır³. Süreklilik, hareketin devamlılığını merkeze alan bir bakış açısı olarak değerlendirilebilir. Vardar, süreklilik görünüşünü “eylemin gelişim ve süresi açısından ele alındığını belirten görüş” olarak tanımlamaktadır (2007, s. 187). Gündüz, *süreklilik* sözcüğünden hareketle kavramın bir kategori olarak ele alınması gerektiğini ve bu kategorinin kılınsı, kip ve görünüş bakımından ayrı ayrı ele

³ Süreklilik kavramının kapsamı için bk. (Gündüz, 2020).

alınması gerektiğini belirtir (2020, s. 5). Süreklilik semantik alanı morfolojik ya da leksik unsurlar vasıtasıyla sağlanabilmektedir. Hareket bakımından bir *gerçekleşme hâli* ifade eden süreklilik, büyütme kategorisi bağlamında ele alındığında hareketin gerçekleşme süresinin uzatıldığı, etkisinin de bu açıdan artırıldığı örnekler bulunmaktadır.

- *Ahmet ders çalışıyor* → *Ahmet hâlâ ders çalışıyor.*
- *Ahmet ders çalışıyor* → *Ahmet sürekli ders çalışıyor.*
- *Ahmet ders çalışıyor* → *Ahmet ders çalışıp duruyor.*
- *Ahmet ders çalışıyor* → *Ahmet ders çalıştı durdu.*

Yukarıdaki örneklerin tamamında bir hareketin süreklilik çerçevesinde gerçekleşme süresinin uzatıldığı, artırıldığı görülmektedir. Dolayısıyla hareketin süresinin uzaması niceliksel olarak büyütme kategorisiyle süreklilik kategorisinin ilgisini açıkça ortaya koymaktadır. Örneklerde bulunan *hâlâ*, *sürekli*, *-Ip dur-*, *-DI dur-* morfolojik ve leksik işaretleyiciler zamansal bağlamda büyütme işaretleyicisi olarak da görev yapmaktadır.

2. Büyütme ve İlgili Çalışmalar

Evrende yer alan somut-soyut nesne ya da kavramlar, konuşurlarca çeşitli nedenlerle ve çeşitli yollarla nitelenirler. Bu niteleme yollarından bazıları da onların mevcut derecelerinin ifadesi ya da mevcut derecelerinin artırılması şeklinde ortaya çıkar. Bu durumda büyütme konuşurca aslında iki şekilde ifade edilmektedir.

- Kavramın/nesnenin doğal olarak büyüklük içermesi
- Kavramın/nesnenin konuşur tarafından büyütülmesi

Büyütme, üzerinde yeterince çalışmanın yapılmadığı kategorilerden biridir. *Çokluk*, *abartı/mübalağa*, *pekiştirme*, *süreklilik* gibi büyütme altında ele alınabilecek kavramlar çeşitli çalışmalarda sayı kategorisi, fiil kategorisi ya da söz sanatı çerçevesinde ele alınmıştır.

Büyütme kavramı TDK Türkçe Sözlük'te 1. *Büyütmek işi; büyültme.* 2. *Birisi tarafından yetiştirilmiş kimse.* 3. *Uzakta duran cisimlere dürbün vb. bir araçla bakıldığında cismi gören açının çıplak gözle bakıldığı zamanki açığa oranı.* olarak tanımlanırken "büyütmek" ise 1. *-i Büyük duruma getirmek; büyültmek.* 2. *yetiştirmek.* 3. *olduğundan fazla görmek veya göstermek.* (TDK Sözlük Erişim Tarihi 10.09.2023) şeklinde tanımlanmaktadır.

Crystal, *büyütme* kategorisini *augmentative* (büyütme) terimiyle ifade etmektedir. Terimin morfolojide "genişlik/büyüklük" anlamı veren *eklere* atıf yaptığını, genellikle doğrudan ya da metaforik (tuhaflik anlamıyla) olarak kullanıldığını söylemektedir. İtalyancada *-one*, İspanyolcada *-ón* eklerini örnek veren *Crystal*, genelde *küçültme* (diminutive) tersi bir terim olduğunu belirtmektedir (2008, s. 44). Araştırmacının burada *augmentative* teriminin yalnızca *morfolojik sınırlar çerçevesinde yapılan bir büyütme*yi ifade ettiği açıkça anlaşılmaktadır.

Efthymiou (2015), değerlendirmeci biçimbilgisinin büyütme ve küçültme kategorisini birlikte ele aldığını ifade eder. Araştırmacı ayrıca büyütme veya küçültme ön eklerinin ve son eklerinin tümünün her zaman niteliksel değerlendirmeyi ifade etmediğini, modern Yunancada küçültme ve büyütme sıfatlarında büyütme anlamının her zaman (neredeyse) edatsı ön eklerle veya ön eklerle ifade edildiğini, küçültme anlamının hemen hemen her zaman son eklerle ifade edildiğini belirtir.

Efthymiou, Çağdaş Yunancada morfolojik büyütme son ekinin “-tatos” olduğunu, değerlendirici sınıflarda duygulanımın her zaman son eklerle (ör. -úlis, -úlikos) ifade edildiğini belirtir.

Stump (1993), büyütme ve küçültme kategorisini değerlendirmeci morfoloji (evaluative morphology) içinde ele alır ve pek çok dilde büyütme ve küçültmede duygu değerinin ön planda olduğunu sevdirmeyi veya küçümsemeyi ifade etmeye hizmet eden morfolojik kurallara sahip olduğunu belirtir. Bununla birlikte birçok dilin büyütme, küçültme; aşığılama, sevgi gösterme gibi alanları işaretleyen morfolojik kuralları olduğunu söyleyen Stump, dilbilgisel cinsiyet içeren dillerde cinsiyetlerin küçültme ekleriyle diğerlerinden ayrılabilirdiğini ifade eder (1993, s. 1).

Morfolojik küçültme ve büyütme eklerinde duygusal çağrışımların ön tipolojisi konusunda çalışan Ponsomet, büyütme ekleriyle aşığılama arasında bir ilgi olduğunu belirtir. Aşırılık vasıtasıyla büyüklüğün aslında küçümsemeye giden karmaşık bir yola sahip olduğunu ifade eden araştırmacı, büyütmelelerdeki duygusal çağrışımların küçültmelere kıyasla daha az sık ve daha az anlaşılır olduğunu ifade etmektedir (2018, s. 31).

Grandi (2011), Hint-Avrupa dil ailesinin bazı kollarında artzamanlı olarak ele aldığı değerlendirici morfoloji araştırmasında, küçültme değeri gösteren eklerin bugünkü küçültme eklerine karşılık gelmediğini, büyütme eklerinin ise bazı dillerde var olduğunu belirtir. Grandi aynı zamanda küçültmeyi çağlar boyu yenilemeye uğrayan dinamik ve istikrarsız bir dil stratejisi olarak değerlendirirken büyütme bu yenilemenin sonucu olarak değerlendirir.

Di Garbo dillerin büyük-küçük, iyi-kötü gibi anlamsal değerleri gösteren çeşitli işaretleyicileri olduğunu belirtmektedir. Bu ayrımları morfolojik olarak kodlayan işaretleyiciler *küçültme* (diminutives=daha küçük boyut), *büyütme* (augmentatives=daha büyük boyut), *takdir etme* (appreciatives=daha iyi), *değerini düşürme* (depreciatives=bir şey kötüdür) olarak etiketlenir. Aynı işaretleyici kimi zaman birden fazla değeri açıklayabilir. Di Garbo, küçültme ve büyütme eklerinin son ek, ön ek veya ikileme olabileceğini, son derece ayrıntılı değerlendirici biçimbilgisi sistemlerine sahip dillerde, birkaç farklı strateji bulunabileceğini belirtir (Di Garbo, 2013, s. 116-117).

Büyütme kategorisi Türkiye Türkçesi çalışmalarında müstakilen ele alınmamıştır. Ancak ayrı kategori olarak değerlendirilmeyen büyütme, çeşitli çalışmalarda dolaylı olarak çokluk, abartı/mübalağa ya da küçültme kavramlarıyla birlikte kısmen değerlendirilmiştir.

Türkçede ilk kez küçültme kategorisinin tipolojisine çok yönlü bakışla dikkat çeken Sarı (2020), aynı çalışmasında *küçültmenin* ilgili olduğu diğer kavramlardan bahsederken yine *büyütme kategorisine* ilk dikkat çeken araştırmacı olmuştur. Sarı, büyütmenin değerlendirmeci biçimbilgisi içerisinde anlam, içerik ve işlev yönüyle küçültmenin zıttı olduğunu, büyütmenin küçültmede olduğu gibi eklemeye başta olmak üzere çeşitli süreç ve araçlarla dil içi ve dil dışı büyüklüğü ve bundan meydana çıkan ilişkili üst işlevleri ya da metaforik hususları dilde ifade etmeye yaradığını belirtir. Türkçede büyütme kategorisine ait özel ekler veya işaretleyiciler bulunmamasına ve dolayısıyla büyütme Türkçede ayrı bir kategori olarak tanımlanmamış olmasına rağmen bazı dillerde belirgin ve işlevsel bir kategori durumunda olduğunu söyleyen Sarı, gerek eklerle gerek modellemelerle gerekse çok farklı bazı yöntemlerle bu kategorinin işaretlendiğini ifade etmektedir (Sarı, 2020, s. 28). Araştırmacı ayrıca Türkçede büyütmenin biçim bilgisi yoluyla işaretlenmediğini, küçültme ekleri olmasına rağmen büyütme ekleri olmadığını, büyütmenin Türkçede sözdizimsel

yolla, bir kısmı Türkçe kökenli bir kısmı başka dillerden alınma anlam bileşenini barındıran ve büyüklük, aşırılık, çokluk vs. ifade eden sıfat veya zarflarla yapıldığını söylemektedir (Sarı, 2020, s. 28-29).

Yapılan çalışmalarda genellikle *büyütme kategorisinin* morfolojik işaretleyicilerle gösterilen ve morfoloji sınırları içerisinde değerlendirilen bir alan olarak tasvir edildiği anlaşılmaktadır. Bu çalışmada *büyütme* (İng. *augmentation, augmentative*), yapısal ve anlamsal yönü olmakla beraber daha çok edimsel yönden farklı oluşumlarla ortaya çıkan bağlam odaklı geniş bir kategori olarak değerlendirilmektedir. Büyütmenin somut ve soyut yanlarıyla birlikte ele alınması gerektiği, bunun da dil boyutunda yalnızca morfoloji sınırlarıyla işaretlenemeyeceği düşünülmektedir. Türkçede fonetik, morfolojik, leksik, morfo-leksik, sentaktik, morfo-sentaktik, semantik, morfo-semantik yollarla birçok ögenin artma, çoğaltma, yoğunlaşma, şiddetlenme, kuvvetlenme vb. bağlamlarda büyüme gösterdiği bilinmektedir. Dolayısıyla *büyütme kategorisi* nitelik ya da nicelik olarak artış gösteren her türlü semantik yapıyı ele alan geniş bir kategori olarak değerlendirilebilir.

Çalışmada standart Türkiye Türkçesinde *büyütme kategorisi* yapısal, anlamsal ve edimsel görünüşleriyle değerlendirilmiştir. Büyütme ele alınırken niceliksel değerlendirilmenin yanında büyüme türevlerinin kullanımlarında karşılaşılan çok anlamlılıklarının niteliksel değerlendirilmesi de gerçekleştirilmiştir.

Tüm bu değerlendirmelerden sonra *büyütme kategorisi* iki sınıfta değerlendirilmiştir:

- *Niceliksel Büyütme*
- *Niteliksel Büyütme*

Bu sınıflar yapısal işaretleyicileri bağlamında açıklanmış ve örnekleriyle aşağıda yorumlanmıştır.

3. NİCELİKSEL BÜYÜTME

Nicelik; artıp eksilebilen, sayılabilen, ölçülebilen bir büyüklüğün ölçme ve hesaplama işlemleriyle yapılan bir karşılaştırmanın sonucunda kesin ya da yaklaşık olarak ifade edilen değeridir (Panfilov, 1977, s. 158). TDK Türkçe Sözlük'te *nicelik* "Bir şeyin sayılabilen, ölçülebilen veya azalıp çoğalabilen durumu; kemiyet, miktar, kantite" şeklinde tanımlanmaktadır. Doğal dilde konuşur, sayı ve sembolleri kullanmakla birlikte duygu ve düşüncelerini aktarırken tam bir ölçme yapamayacağı kavram ve durumlarda da niceliksel ölçme ifadelerine yer verir. Bu sebeple dilde nicelik çeşitli biçimlerde ortaya konarak *belirli* ve *belirsiz* olmak üzere iki türe ayrılır. Belirli nicelik formüllerle, sembollerle ve sayılarla dile getirilirken belirsiz niceliğin ifadesinde çeşitli dilbilgisel ve sözcüksel vasıtalar kullanılır (Güneş, 2018, s. 214-215).

Büyütme kategorisinin alt dallarından biri olarak niceliksel büyütmeye; sayılabılır, ölçülebilir ya da tartılabilir varlıkların miktar olarak artışını kapsamaktadır. Bağlamda doğrudan bir sayı, ağırlık ya da uzunluk belirsiz şekilde de varsa semantik olarak niceliksel büyütmeye kapsamında değerlendirilebilir.

Duygu ve düşünce derinliğini çok yönlü ortaya koymak isteyen konuşur, niceliksel büyütme farklı dilbilgisel araçlarla ortaya koyar. Bunu yaparken de dil envanterinin farklı yapısal elemanlarını kullanabilmektedir.

3.1. Fonetik Büyütme

Dilin en küçük yapı birimi fonetik bağlamında ele alınan seslerdir. Sesler bir araya gelerek anlamlı ya da görevli birliktelikler oluşturur. Oluşturulan bu birimler çeşitli birlikteliklerle ya da birleşimlerle semantik alana yönelik işlevler gerçekleştirir. Bu işlevsel özelliklerin görüldüğü semantik kümelenmelerden biri de *büyütme* olarak anlanmaktadır. Edimsel anlatımlarda büyütmenin duygu değerini göstermek için söz diziminde bazı seslerin uzatıldığında *büyütme* anlam alanına yöneldiği görülebilmektedir. Bu türden büyütmeye yönelik söylemlerin konuşma dilinde daha çok tanıklandığı söylenebilir. Elbette bu durumda söylemlerin bürünsel özellikleri de ön plana çıkmaktadır. Konuşurun vurgu ve tonlaması fonetik olarak uzatılmış yapıların büyütme kategorisinde ele alınıp alınmayacağına da bir ölçütü olabilmektedir.

(1) *Akşama kadaaar* [kada:r] *ne sofralar kurulur!*

(2) *Evleer* [evle:r], *arabalaaar* [arabala:r], *yatlaaar* [yatla:r], *katlaaar* [katla:r], *adamın her şeyi var, çok zengin!*

(3) *Sen hazırlanacaksın daaa* [da:] *biz yola çıkacağız!*

(4) *İstanbul bu canım, camileer* [camile:r], *türbeleer* [türbe:r], *saraylaar* [sarayla:r]...*Bir sürü tarihî yer var.*

Yukarıda (1) numaralı örnekte konuşur, “kadar” sözcüğünde /a/ sesini uzatarak zamansal bağlamda niceliksel bir büyütme işaretlemektedir. “Akşama kada:r” öbeği bulunulan zamandan akşam olarak ifade edilecek zaman dilimine daha çok süre olduğunu ifade etmekte ve bürünsel özelliklerle fonetik işaretleyiciler bağlamında niceliksel bir büyütmeyi ifade etmektedir. (2) numaralı örnekte ise konuşurun bahsettiği kişinin sahip olduğu varlığın miktarı bağlamındaki büyütme içeren /e/, /a/ uzatmalı ifadeleri bulunmaktadır. Uzatılmış seslerin bulunduğu sözcüklerin miktar olarak fazlalığı bu sesler vasıtasıyla pekiştirilerek ifade edilmekte ve böylece niceliksel büyütme ifade edilmektedir. (3) numaralı örnekte ise konuşur, bahsettiği kişinin (sen) hazırlık yapma süresinin fazlalığına “da” bağlacıyla ve bürünsel olarak /a/ sesini uzatmasıyla vurgu yapmaktadır. Bu da zamansal bağlamda yine niceliksel bir büyütme olarak değerlendirilebilir. (4) numaralı cümlede bahsi geçen cami, türbe, saray gibi yapıların sayıca çokluğu, +*Ar* ekinin işleviyle ve bu çokluk ekinde bulunan vokallerin (/a/, /e/) vurgusal olarak uzatılmasıyla pekiştirilmiş şekilde ifade edilmektedir. Böylece /a/ ve /e/ sesleri niceliksel büyütme alanında işlev görmektedir.

Fonetik temelli büyütme işaretleyicilerinin aynı zamanda kiplik işaretleyicisi olduğunu da söylemek mümkündür. Keza konuşurun durum karşısındaki duygu ve düşüncesi bu işaretleyiciler aracılığıyla anlaşılacaktır.

(5) *Teee şu ormanın sonunda...*

(6) *Taaa üç yıl önce...*

(7) *Ohooo bu yol bitmez!*

(8) *Yuh böyle hızlı gidilir mi!*

Yukarıdaki cümlelerden (5) numaralı örnekte yer alan “tee” ifadesi mesafe bakımından uzaklık ifade etmektedir. Bu da tek başına anlamı olmayan ancak konuşurun kullandığı *tee* [te:] fonetik yapısıyla sağlanmaktadır. Böylece mekânsal uzaklık niceliksel olarak betimlenmiş ve

büyütme ifadesi ortaya çıkmıştır. Benzer durum (6) numaralı örnekte de bulunmaktadır. Ancak bu sefer mekânsal uzaklık değil zamansal uzaklık ifade edilmiştir. “Taa” [ta:] işaretleyicisi bu bağlamda niceliksel büyütme işaretlemiştir. (7) numaralı örnekte konuşur doğrudan büyütme için *yuh* sözcüğü ile vermese de bu sözcük söylemdeki büyütme pekiştirici konumdadır. *Yuh* sözcüğü, kullanıldığı bağlamda bu işlevi almıştır. Aynı işaretleyicinin farklı bağlamda tam tersi küçültme işlevini pekiştirmesi de mümkündür.

Yukarıdaki örnekler göstermektedir ki Türkçede fonetik ve bürünsel işaretleyiciler/özellikler birlikte büyütme kategorisini niceliksel olarak işaretleyebilmektedir. Elbette yukarıda ele alınan örnekler dışında başka örneklerin de Türkiye Türkçesinde bu işaretlemeyi yapabildiği söylenebilir.

3.2. Morfolojik Büyütme

Dillerin yapısal olarak ele alındığı sınıflandırmalarda eklemeli diller grubunda yer alan Türkçenin semantik alana yönelik işaretleyicilerinin birçoğunun morfolojik işaretleyici olması olağan bir durumdur. Bu olağanlık aynı işaretleyicilerin farklı bağlamlarda birden fazla işlevi yerine getirmesiyle sağlanmaktadır. Bir kavramın niceliksel olarak büyütme kategorisinde yer almasını sağlayan işaretleyicilerin birçoğu ek formunda kullanım sahasına çıkabilmektedir.

Niceliksel büyütme Türkçede belirgin şekilde işaretleyen bazı temel işaretleyicilerle birlikte ikincil, üçüncül işlev olarak yapan işaretleyiciler de bulunmaktadır. Aşağıda Türkçede herhangi bir varlığın niceliksel olarak büyütüldüğü bazı işaretleyiciler örnekler bağlamında gösterilmiştir.

3.2.1. Yapım Ekleri

3.2.1.1. +CA(k)

Aslında eşitlik, benzerlik ve karşılaştırma görevinde bir isim çekimi eki olan +CA, kalıplaşma⁴ yoluyla sınıf değiştirmiş ve yapım ekine dönüşmüştür (Korkmaz, 2003, s. 36). Bazı yönüyle çekim bazı yönleriyle yapım eki işaretleyicisi olarak değerlendirilen daha çok küçültme sıfatları ve zarfları yapan (küçücek, uzunca, irice vb.) bu ekler, eklendiği sözcüğe “...olarak” anlamının yanında *çokluk* ve *büyütme* anlamı da katabilmektedir. Ancak bunu tek başına sağlamaz. Eklendiği sözcüğün iç anlamında birden çok varlığı karşılama anlamı -topluluk anlamı da denilebilir- vardır. Yani eklendikleri sözcüklerin anlamında var olan niceliksel büyütme destekler ve ortaya çıkarır.

(9) *Sınıfça bu konuyu yorumladılar.*

(10) *Yarın köyce(k) yaylaya gidiyoruz.*

(11) *Kulüpçe yeni kararlar alındı.*

Yukarıdaki örneklerde yer alan +CA(k) eklendiği sözcüğün topluluk anlamını kullanım sahasına çıkarmakla birlikte mevcut topluluğun gerçekleştirdiği hareketin birden fazla birey tarafından yapıldığını da ifade etmektedir. Örneklerde geçen *sınıfça*, sınıfın tüm öğrencileri; *köyce(k)*, köyde yaşayan herkes; *kulüpçe*, kulübün üyesi herkes anlam alanını işaretlemektedir. Böylece niceliksel büyütme desteklenmektedir.

+CA eki aynı zamanda *bu*, *şu*, *o* zamirlerine eklenerek sentaktik düzeyde sıfat olarak kullanıldığında da zamirlerin işaret ettikleri varlık ya da kavramlara niceliksel büyütme anlamı katabilmektedir.

(12) *Bunca zaman oldu beni aramadı.*

⁴ Dilbilgiselleşme çerçevesinde ortaya çıkan yapılar da bu bağlamda değerlendirilebilir.

(13) *Onca insan bir anda vatanını terk etti.*

Korkmaz ise bu ekin, eklendiği adla, fiil veya başka bir ad arasında nicelik, yani büyüklük ve miktar yönünden karşılaştırmaya dayanan bir eşitlik ilişkisi kurduğuna, çokluk eki almış sayı ve zaman bildiren sözlerden sonra “miktarda çokluk ve abartma” ifadesi kazandığına dikkat çeker (1992, s. 570). Aşağıdaki örnekler bu bağlamda niceliksel büyütme çerçevesinde ele alınabilir.

(14) *Binlerce sorun çöz çözebilirsen!*

(15) *İnsana hasretliği belliydi, saatlerce konuştu.*

Yukarıda yer alan (14) numaralı örnekte +CA eki ile birlikte eklendiği sözcük olan “bin” birlikte çokluk, aşırılık temelinde bir büyütme ifade etmektedir. Aynı şekilde (15) numaralı örnekte de büyütmenin tek başına işaretleyicisi +CA değildir. Eklendiği sözcükte bulunan +lAr ekiyle birlikte süreçte uzatma göstermektedir.

Tüm bu örnekler göstermektedir ki +CA(k) eki konuşma dili başta olmak üzere farklı bağlamlarda çokluk, aşırılık, birliktelik anlamı katarak niceliksel büyütme anlam alanına katkı sunmaktadır.

3.2.1.2. +gil / +giller

Türkçede ekin kullanımı ve işlevleri konusunda çalışmalarda genel bir uzlaşma bulunmakla birlikte kökeni itibarıyla çeşitli tartışmalar bulunmaktadır. Yalçın, ekin etimolojik geçmişiyle ilgili olarak +lAr ekinde olduğu gibi bağımsız bir sözcükten eklediği ve zamir kökenli bir sözcük ile *-l çokluk ekinin birleşiminden oluştuğunu savunmaktadır (2021, s. 9). Konuşma dilinde ve halk ağzında çok kullanılan bir ek olan +gil ve +giller şahıs, akrabalık ve unvan adlarından sonra gelerek o şahıs ve akrabaların mensuplarını gösteren aile adları yapar (Korkmaz, 2003, s. 47). Ek, +gil formunda birden fazla kişiyi ifade edebilmekle birlikte kimi zaman kendisinden sonra +ler ekini de alarak özellikle pekiştirmeli bir niceliksel büyütme ifade edebilmektedir.

(16) *Ayşegil yurtdışına taşınmış.*

(17) *Teyzemgil yazlığa gitti.*

(18) *Dayımgiller bugün gelemeyecekler.*

(19) *Turuncgiller sağlık açısından çok faydalıdır.*

Yukarıda (16) numaralı örnekte Ayşe ve aile bireyleri morfolojik olarak +gil ile işaretlenmiştir. Böylece birden fazla birey niceliksel büyütmenin örneği olmuştur. (17) numaralı cümlede de benzer şekilde teyze ve aile bireyleri çokluk belirtecek şekilde ifade edilmiştir. (18) numaralı örnekte +gil ekiyle beraber +ler ekinin de kullanıldığı ve birlikte çokluk semantik alanını işaretlediği görülmektedir. (19) numaralı örnek de bir tür ve o türe ait tüm bireyleri çokluk bağlamında ifade etmektedir. Tüm bunlar belirsiz sayı olmakla birlikte birden fazla miktarda kişiyi/varlığı işaretlediği için niceliksel büyütme temelinde değerlendirilebilir.

3.2.1.3. -lcl

Türkçede işleklik derecesi yüksek fiilden isim eklerinden biri -lcl'dir. Ek, yapısal olarak fiilden isim yapsa da işlevsel olarak birden fazla göreve sahiptir. Bu görevlerinden bazıları doğrudan büyütme olmasa da semantik olarak doğal bir niceliksel büyütme neden olabilmektedir. Ekin sözcüğe kimi durumlarda çokluk aşırılık ve süreklilik kattığı görülmektedir.

(20) *Yayın evi, yazarın yeni kitabıyla okuyucu profiline değiştiğini belirtti.*

(21) Çevrim içi reklamlarda **alıcının** rahatlığına vurgu yapılıyor.

(22) **Dinleyici** radyoda kesintisiz müzik ister.

Yukarıda yer alan ilk örnekte (20) *okuyucu* sözcüğü bağlamdan *okuyucular* olarak anlaşılabilir. Ancak +*lAr* eki olmaksızın niceliksel olarak büyütmeye -*lCl* ile ifade edilebilir hâldedir. Aynı şekilde (21) numaralı cümlede de *alıcı* sözcüğü aslında potansiyel tüm alıcıları ifade etmektedir. Son örnek de (22) yine bu bakımdan değerlendirilebilir. Tüm bunlar -*lCl* ekinin tek başına da bağlamsal kullanımlarda niceliksel büyütmeye işlevini yapabildiğini göstermektedir.

3.2.1.4. -(I)ş

Fiillere eklenerek fiildeki hareketin birden fazla kişi tarafından karşılıklı ya da birlikte yapıldığını gösteren -(I)ş eki, *işteş çatı* eki olarak değerlendirilmektedir. Korkmaz, ekin asıl görevinin işteşlik temelinde fiilin özneye olan bağlantısı açısından ortaklaşa yapılan bir işi göstermesi olduğunu ifade etmektedir (2003, s. 132). Bir fiildeki hareketin en az iki olmak üzere birden çok sayıda fail tarafından yapıldığının yüzey yapıda göstericisi olan -(I)ş ekinin niceliksel büyütmeye ile olan ilgisi de bu yöndedir. Özmen, işteşlik ile çokluk arasında ilişkiyle ilgili olarak ortaklaşa yapma, birlikte yapma bildiren işteşlikli fiiller ile fiillerin çokluk çekimleri arasında birbiriyle örtüşmemekle birlikte ilginç bir benzerlik olduğunu belirtir. Araştırmacıya göre ortaklaşa ve birlikte yapma bildiren işteşlikli fiillerde eylemi ortaklaşa gerçekleştirenler arasındaki birliktelik daha sıkıdır: *koştular/koşuştular*, *Çocuklar koştular/Çocuklar koşuştular*, *Çocuklar yüzmek için denize doğru koştular/Çocuklar yüzmek için denize doğru koşuştular* (2014, s. 722). İşteşlik ekinin çoklukla ilişkisini ele alan çalışmalardan bir diğeri de Başdaş'a (2006) aittir. Başdaş, Kırgız, Özbek ve Uygur lehçelerinde doğrudan diğer lehçelerde ise düzenli olmamakla birlikte dolaylı olarak üçüncü çokluk şahıs kavramının bu ek ile karşılandığını ifade etmektedir (2006, s. 7).

(23) Beni görünce **gülüştüler**.

(24) Arkadaşlar yarın buluşmak üzere **sözleşti**.

(25) Salondakiler **gülüştü**.

(26) Çocuklar kovalayınca tavuklar bahçeye doğru **kaçıştı**.

İşteşlik temelli bu örneklerden (23) numaralı cümlede *gülüş-* fiili tek başına birden fazla kişi tarafından yapılan bir hareketi temsil etmektedir. Bununla birlikte yüklemde yer alan +*lAr* şahıs eki de -(I)ş ekinin işlevini pekiştiren konumdadır. Diğer bir deyişle -(I)ş eki gramatikal olarak birden fazla eyleyiciyi gerektirmektedir. Bu da -(I)ş ekinin derin yapıda niceliksel büyütmeye sağlayıcılarından biri olduğunu göstermektedir.

3.2.2. Çekim Ekleri

3.2.2.1. +lAr

Standart Türkiye Türkçesinde, tarihî ve çağdaş Türk lehçelerinde dilbilgisi betimlemelerinde çokluk ya da çoğul eki olarak ele alınmış ve incelenmiş olan +*lAr*, çokluk anlamı dışında farklı semantik bağlamlarda farklı işlevlerle de kullanılabilir. Bunlardan biri de niceliksel büyütmeye mekanizmasına işaretleyici olabilmesidir.

Türkçenin tarihî dönemlerinden bugüne kadar işleklik seviyesi yüksek olan ve birincil işlevi çokluk bildirmek olan +*lAr*, bu işlekliliği ile farklı dilbilgisel bağlamlarda kullanılabilen bir yapıya da

sahip olmuştur. Çokluk, modern dil araştırmalarında “Tekile karşıt olarak çokluğu belirten dilbilgisi ulamı (Ör. Kapılar, dereler)” olarak anılmaktadır (Vardar, 1980, s. 52).

Orhun Türkçesinde +gUn, +An, +(X)t ve +s gibi çokluk ekleri olduğunu belirten Tekin {+lAr} ekinin ise sınırlı sayıda kişi ve akrabalık adlarına bir de “bâg ve tan” sözcüğüne eklendiğine dikkat çekmektedir (Tekin, 2016, s. 96-97).

Şinasi Tekin, Orhun Türkçesinde çokluk bildiren bağımsız bir ekin olmadığını, topluluk ifade eden ve kökenleri belli olmayan +lAr, +t, +An ve +gUn eklerinin kullanıldığını, +lAr’ın ise hâkim zümre için kullanılan bir ek olduğunu belirtmiştir (Tekin, 1992, s. 87).

Dillerde isim kök ve gövdelerinde daima bir adet/tane ifadesinin olduğunu belirten Ergin, isimlerin yani nesnelere sayısını görünüş yönüyle *teklik*, *belirli çokluk*, *belirsiz çokluk* şeklinde sınıflandırır. Türkçenin belirli çokluğu olmadığı için isimlerin görünüşünü *teklik* ve *çokluk* (belirsiz çokluk) olarak ortaya koyar. İsim kök ve gövdelerinin teklik ifade ettiğini çokluk için çekime girmesi gerektiğini, bu çekimin de çokluk ekiyle mümkün olduğunu belirtir (2009, s. 128). Ergin, +lAr’ı isimleri çokluk yapan işletme eki olarak tanımlar. Ayrıca ismin karşıladığı nesnenin sayısının birden fazla olduğunu ifade etmek için teklik şekline çokluk eki getirilerek ismin çokluk şeklinin yapıldığına, bu ekin eklendiği kelimeyle ilişkilendirilebileceğine yani kelimeler arasında bağ kurabilen bir işlevi olmadığına bu sebeple de diğer isim işletme eklerinden ayrılan bir yönü olduğuna dikkat çeker. Kapsam alanı açısından en dar ek olduğunu, diğer kelimelerle ilintisi için +lAr ekinden sonra iyelik, hâl, soru ekleri gelmesi gerektiğini ve bazı istisnalar dışında (babam-lar, annem-ler) iyelik, hâl, soru eklerinden sonra getirilemeyeceğini belirtir. Aslında isim çekim eki olan sonradan fiil çekimlerinde de kullanılan bir ek olduğuna değinir (Ergin, 2009, s. 220-221). Korkmaz, çokluk ekinin isim ve zamirlerde birden çok varlığı ifade etmek için; fiillerde ise fiilin gösterdiği oluş ve kılışı yapanın birden fazla olduğunu göstermek için kullanılan özel ekler olduğunu ifade etmektedir (1992, s. 39).

Büyütme kategorisinde niceliksel bağlamda artışın gösterildiği en temel işaretleyicilerden biri geleneksel dilbilgisi çalışmalarında çokluk eki olarak değerlendirilen +lAr’dır. Ek, çokluk eki görevini yaparken aslında sayısal olarak fazlalığı da işaret ettiği için büyütme kategorisinin doğal bir üyesi hâline gelmektedir.

(27) *Kitaplar odanın ortasında duruyordu.*

(28) *Aliler bize gelecekler.*

(29) *Valizler dolusu kitapları ne zaman almıştı?*

(30) *Selçuklular mimaride iyiydiler.* (ait olma)

(31) *Bizim evde baklagiller sevilmez.* (türü karşılama)

(32) *Bu millet Fatihler, Mustafa Kemaller yetiştirecek.* (benzerlik ve abartı)

(33) *Sabahları erken kalkarım.* (genelleştirme)

Yukarıdaki örneklerden (27) numaralı örnekte +lAr, açık bir çokluk ekidir. Bu işleviyle sayıca birden fazla kitap işaretlenmiştir. Her ne kadar sayıca kaç adet kitap olduğu bilinmese de anlamsal olarak birden fazla kitap olduğu anlaşılmaktadır, böylece niceliksel bir büyütme ortaya konmuştur. (28) numaralı örnekte ise +lAr ekinin “Ali ve ailenin diğer bireyleri” bakımından bir işaretleme

yaptığı görülmektedir. Burada +gII⁵ ekiyle eş görevli olan +lAr, birden fazla bireye gönderim yapmaktadır. Birey sayısının belirsizliği ve sayısal olarak çokluk söz konusudur. Bu durum büyütme bağlamında bu türden kullanımların da değerlendirilebileceğini göstermektedir. (29) numaralı örnekte “+lAr dolusu” morfo-sentaktik yapısı bir varlığın sayıca oldukça fazla olduğunu gösteren semantik bir yapıdadır. Bahsi geçen artışın da niceliksel olduğu görülmektedir. Bu da yapının niceliksel büyütmeyle ilgisini ortaya çıkarmaktadır. (30) numaralı örnekte +lAr ekinin bir kavme, boya, devlete yönelik *ait olma* işlevinde kullanıldığı, *ait olunan* birlikteliğin de bir topluluğu işaretlediği dolayısıyla içerisinde niceliksel bir çokluk işaretlediği görülmektedir. Bu anlamda bu türden kullanımlar niceliksel büyütme kategorisi altında değerlendirilebilir. (31) numaralı örnekte yer alan +lAr, bir türe ait üyeleri belirtmek için kullanılmaktadır. Türün içerisinde birden fazla üye olması çokluk ile ilişki kurmasına ve niceliksel büyütme işaretleyicisi olarak kullanılmasına neden olmaktadır. (32) numaralı örnekte *benzetme* ilgisinden hareketle +lAr ekinin niceliksel büyütme işlevinde olduğu görülmektedir. *Fatihler, Mustafa Kemaller* ifadeleri belirsiz sayıda olmakla birlikte birden çok sayıda *Fatih Sultan Mehmet* ya da *Mustafa Kemal Atatürk* kadar önemli kişiliklerin yetişeceğini ifade etmektedir. (33) numaralı cümlede *genelleştirme* durumu söz konusudur. Genelleştirilen bir kavramın sayıca birden fazla yapılması olağan olarak gereklidir. Bu da zamansal bir ifade olan *sabah* sözcüğünün birden çok çokluk anlamında olmasını sağlamaktadır. Böylece yine niceliksel bir büyütme durumu ortaya çıkmaktadır.

Tüm bu örnekler farklı kullanım biçimlerinde yapısal olarak çokluk işaretleyen +lAr ekinin aynı zamanda niceliksel artışla birlikte büyütme ifade ettiğini de göstermektedir.

3.2.2.2. İyelik Ekleri

Adın karşılıdığı nesnenin kime veya neye ait olduğunu bildiren, sahiplik gösteren ve adlar ile adlar arasında bağlantı kuran ekler (Korkmaz, 2003, s. 259) şeklinde tanımlanan iyelik ekleri, çoğul şahıslarla birlikte kullanıldıklarında kurdukları bağlantı nedeniyle niceliksel büyütme semantik alanını işaretleyebilmektedir.

(34) *Arabamız yolda arızalandı.*

(35) *Evinizin ışığı açık kalmış.*

(36) *Dağların yamacı kar kaplıydı.*

Yukarıdaki örneklerde iyelik ekleri iki nesne arasında sahiplik ilgisi kurmaktadır. İyelik eklerinin niceliksel büyütme ile bağı ilgili kurulan, sahiplik bildirilen kişilerin sayısı ile ilişkilidir. (34) numaralı örnekte *arabamız* ifadesinde doğrudan ekin eklendiği nesnenin çokluğu söz konusu değildir. Ancak sahiplik ilgisi kuran +mIz ekinin ilgi kurduğu kişi sayısının birden fazla olduğu iyelik eklerinin çokluk bildiren kısmında olması nedeniyle anlaşılabilir. +mIz ekinin *biz* zamirine gönderme yaptığı, bunun da kişi sayısının birden fazla olduğunu belirttiği görülmektedir. Benzer şekilde (35) numaralı örnekte *eviniz* sözcüğünün *siz*⁶ zamiriyle ilgi kurduğu dolayısıyla yine kişi sayısının birden fazla olduğu anlaşılmaktadır. Son örnekte de (36) yine benzer şekilde birden

⁵ Gülsevin (2004), ekin sözlüksel yapılar türetmediğini tür değişikliği de yapmadığını bu nedenle “Kategori ekleri” arasında değerlendirilmesi gerektiğini düşünmektedir.

⁶ *Siz* ifadesi nezaket ya da resmiyet gerektiren durumlarda birden fazla kişi işaretlemeyebilir. Bu durum ancak bağlamla anlaşılabilir.

fazla varlığa açık bir gönderim söz konusudur. Tüm bunlar değerlendirildiğinde *iyelik eklerinin* dolaylı yoldan niceliksel büyütme işaretlediği söylenebilir.

3.2.2.3. Şahıs Ekleri

Çekimli fiillerdeki oluş veya kılışın kim ya da kimler tarafından yapıldığının ifadesini üzerine alan şahıs eklerinin tekil ya da çoğul şekilleri bulunmaktadır. Bu ekler zamir kökenli, iyelik kökenli ya da emir kökenli olabilmektedir. Bu teklik ya da çokluk ilişkisi bağlamsal olarak niceliksel büyütme ilgisi taşıyabilmektedir.

- *Zamir Kökenli Şahıs Eklerinde Çokluk*

1. çoğul şahıs: -Iz [*gider-iz*]
2. çoğul şahıs: -sInIz [*biliyor-sunuz*]
3. çoğul şahıs: -lAr [*bekler-ler*]

- *İyelik Kökenli Şahıs Eklerinde Çokluk*

1. çoğul şahıs: -k [*konuşsa-k*]
2. çoğul şahıs: -nIz [*okudu-nuz*]
3. çoğul şahıs: -lAr [*görece-ler*]

- *Emir Kökenli Şahıs Eklerinde Çokluk*

1. çoğul şahıs: -AlIm [*bak-alım*]
1. çoğul şahıs: -In /-InIz [*otur-un*]
1. çoğul şahıs: -sIn / -sInlAr [*koş-sunlar*]

Şahıs eklerinin eklendiği sözcükte yer alan hareketin çokluğunu değil hareketi gerçekleştiren kişi sayısının çokluğunu gösterdiği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla hangi türden olursa olsun çokluk bildiren şahıs ekleri eylemin birden fazla kişi tarafından *biz, siz, onlar* çerçevesinde yapıldığını göstermektedir. Bu da niceliksel büyütme çerçevesinde ele alınabilecek bir diğer husus olarak değerlendirilebilir.

3.3. Leksikolojik Büyütme

Dillerin söz varlığının üyeleri, kimi zaman sözlük düzeyinde birden fazla kavrama denk gelme, miktar olarak büyüklük ifade etme, sayıca çokluk ifade etme gibi işlevleri kendi üzerinde doğal olarak bulundurabilir. Diğer bir ifadeyle büyütme kavramı çatısı altında ele alınabilen alt hiyerarşik olgular sözcüğün sözlüksel anlamı düzeyinde herhangi bir morfolojik işaretlemeye ihtiyaç duymaksızın bulunabilmektedir.

Türkçenin söz varlığının bazı üyeleri gerek kendi anlamları gerekse de eşdizimsel kullanımları bağlamında henüz sözlük düzeyindeyken büyüklük, aşırılık, çokluk, artma gibi niceliksel ya da niteliksel büyütme ifade edebilmektedir. Aşağıda leksikal düzeyde niceliksel büyütme bağlamında alınabilecek bazı örnekler verilmiştir.

3.3.1. Sayılar

Doğal yapıları gereği sıfır ve bir dışında diğer tüm sayılar çokluk açısından değerlendirilebilmektedir. Eşdizimli olarak kullanıldıkları durumlarda niteledikleri kavramların miktarını niceliksel olarak büyütmektedir.

- *Beş bin kişi*
- *Yedi elma*
- *Dörder çocuk*

3.3.2. Topluluk Adları

Alay, millet, ordu, öbek, bölük, demet, dizi, halk, küme, kulüp, sınıf, sürü, takım, yığın vb. sözcükler iç anlamlarında birden fazlalığı karşılamaktadır. Bunlar teklik şekilleriyle toplu bir çokluğu gösterdikleri için topluluk adları olarak anılırlar (Korkmaz, 1992, s. 206). Birden fazla üyeye sahip toplulukların ifade edildiği sözcüklerde yine doğal yapıları gereği niceliksel bir büyütme söz konusudur.

(37) *Bölük* uzun eğitimden sonra harekâta hazırды.

(38) *Yaşanalar halkı* etkilememiş gibi görünüyordu.

(39) *Sınıf* oylamada seçimini yaptı.

(40) *Dağların eteğinden sürü* yol alıyordu.

Yukarıdaki örneklerde *bölük, halk, sınıf, sürü* sözcüklerinin bağlamda niceliksel olarak birden fazla kişiyi/canlıyı belirtmesi bu sözcüklerin niceliksel büyütme altında ele alınabileceğini göstermektedir.

3.3.3. Pekiştirmeler

Sözcüklerin başına eklenerek oluşturulduğu için sondan eklemeli bir dil olan Türkçenin doğal kurallarına ve akışına aykırı bir yapı gibi görünen pekiştirme, büyütme kavramı içerisinde değerlendirilebilir. Pekiştirmelerin semantik bağlamda kuvvetlendirme etkisine dikkat çeken Çamyar, Türkçede vurgunun sözcük sonunda olduğunu ancak pekiştirmenin vurguyu başa aktardığını belirtir (2010, s. 873). Pekiştirmeler, anlamları güçlendirilmiş sıfatlardır. Bu sıfatları türetmek için ünlü ile biten bir niteleme sıfatının ilk hecesinin sonuna *m, p, r, s*, ünsüzlerinden biri getirilerek oluşturulan hece sıfatın başına eklenir: *bembeyaz, kapkara, kaskatı, kıpkızıl, upuzun, yepyeni* (Korkmaz, 2003, s. 348). Sarı, pekiştirme vasıtasıyla büyüklük, fazlalık, aşırılık bildiren pekiştirmeli biçimlerin Türkçede ikincil olarak büyütme kategorisini temsil ettiğini savunmaktadır. Ancak bunların fiziksel büyüklüğü çağrıştırmayabileceğini ifade eden Sarı, pekiştirmeli yapıların anlam içeriğini genişletip büyüttüğü için prototipik bir büyütme kategorisine örnek teşkil edebileceğini söylemektedir (2020, s. 29).

Pekiştirmelerin sentaktik yapılar içerisinde sıfat olarak kullanılması onu sentaktik büyütme içerisinde değerlendirilebilir duruma getirmektedir. Bununla birlikte pekiştirmelerin sözlükselleşme kapsamında sözlüklerde yer bulan bağımsız birimler hâline gelmiş olması da leksik yapılar içerisinde değerlendirilmesini sağlayabilmektedir. Keza sentaktik yapıda her ne kadar sıfat olarak kullanılsalar da *TDK Türkçe Sözlük* dâhil birçok sözlükte madde başı hâline gelmiştir. Pekiştirmeler niteliksel ya da niceliksel özelliklere vurgu yapabilmektedir. Bu nedenle pekiştirme içeren sözcüğün niteliksel ya da niceliksel hangi özelliğinin pekiştirildiği önemlidir. Boyut ve ağırlık belirten sözcükler başta olmak üzere ölçülebilir nitelikteki hususların pekiştirilmesi niceliksel büyütme sağlamaktadır.

(41) *Onun dondurması büsbüyük ama!*

(42) *Upuzun ağaçlar parkın etrafını kuşatmıştı.*

(43) *Sırtlarında apağır yükle dar yollardan geçerek vadiye ulaştılar.*

Yukarıdaki örneklerde yer alan *büsbüyük, upuzun, apağır* gibi sözcükler ölçülebilir, niceliksel özelliklere gönderim yapmaktadır. Bu da bu türden yapıların da *niceliksel büyütme* bağlamında ele alınabileceğini göstermektedir.

3.3.4. Semantik Alan

Sözcüklerin sözlüksel semantik alanları kimi zaman onların diğer varlıkların büyüğü ya da küçüğü olmalarının doğal ifadesidir. Dolayısıyla bu sözcüklerin kendi doğal semantik alanları yine doğal olarak büyütme işaretleyebilmektedir. Örneğin, *bebek* sözcüğü “meme emen veya kucakta gezdirilme yaşlarında olan çocuk; bebe” olarak tanımlanırken *genç* ise “yaşı ilerlememiş olan, ihtiyar karşıtı. 2. çocukluktan çıkmış yetişkin kimse.” olarak tanımlanmaktadır. Bu durumda *genç* sözcüğü kendi doğal semantik alanı gereği *bebek* kavramından daha büyük bir yaşı ifade etmektedir. Bu da dolaylı bir niceliksel büyütme olarak görülebilir. Aşağıdaki sözcüklerde bahsi geçen küçük-büyük ilişkisi görülebilir:

- *Dere<Çay<Nehir*
- *Göl<Deniz<Okyanus*
- *Buzağı<Sığır*
- *Enik<Kedi~Köpek*

Kimi zaman bazı sözcükler niceliksel büyütme işaret etmeseler de özellikle basın dilinde dinleyici/okuyucunun dikkatini çekmek maksadıyla semantik alan olarak büyütme işleviyle niceliksel büyütme çerçevesinde kullanılabilir.

(44) *Trafikte kamyon faciası: 6 ölü 2 yaralı!*

(45) *Kaza değil, katliam!*

Yukarıdaki örneklerde *facia* ve *katliam* sözcüklerinin doğal anlamı gereği çok sayıda insanın kastedildiği anlaşılmaktadır. Bu tür söylemlerde seçilen ve büyütme işlevi gören sözcükler söylemi daha etkili hâle getirmek gibi pragmatik bir işlevi de yüklenmektedir.

3.4. Sentaktik Büyütme

Türkçenin sentaktik yapısını oluşturan ögeler, kimi birleşim ya da eşdizimlilik hâllerinde büyütme kategorisine yönelik işlev görebilmektedir. Gerek öbek yapılar gerek cümlede yer alan ögeler gerekse de kimi leksik yapılar dizilişi nedeniyle semantik olarak niceliksel büyütme yönünde etki edebilmektedir.

3.4.1. Sıfatlar

Türkçede isimler niteleme işlevlerini yerine getirdiklerinde sıfat olarak değerlendirilir. Diğer bir tabirle sıfat, sentaktik dizilim sırasında ortaya çıkan bir görev olarak ele alınabilir. Türkçede sentaktik yolla oluşturulan büyütme kategorisinde büyüklük, aşırılık, çokluk ifade eden sıfat ve zarflardan bazıları *koca, iri, muazzam, oldukça, epeyi, hayli, battal* gibi sözcüklerdir. Standarttan daha büyük varlık, kavram ve eylemleri nitelemede kullanılır (Sarı, 2020, s. 29).

Hem niteliksel hem de niceliksel olarak büyütme yapabilen sıfatların niceliksel büyütme yaptığı bazı örnekler aşağıda değerlendirilmiştir.

(46) *Ayağı, ağır bir yük altında kalmıştı.*

(47) *Devasa masanın etrafında toplandık.*

(48) *Kocaman* böcek evde dolaşıyordu.

Yukarıdaki örneklerde *ağır*, *devasa*, *kocaman* sözcükleri dizimsel yapıda sıfat olarak kullanılmakla birlikte niteledikleri kavramların niceliksel özelliklerinin büyüklüğüne vurgu yapmaktadır. Niceliksel hususu vurguladığı ancak bağlamdan anlaşılabilen bu tür işaretleyicilerin niteliksel büyütme de yapabileceği söylenebilir.

Niteleme sıfatı olan ve büyütme ifadesi taşıyan “koca” sözcüğü; Ponsonnet’in (2018) belirttiği İtalyanca, İspanyolca ve Fransızca gibi dillerde görülen son ek görevini Türkiye Türkçesinde üstlenmektedir. Bu dillerde, büyütme eki bir vücut parçası ismini, belirgin bir vücut parçası olan birini ifade eden bir isme dönüştürebilir. Büyütmeden küçümsemeye, aşağılamaya giden anlamsal yolu “koca” sözcüğü sağlar.

(49) *Hey, koca göbek benim sırama oturmuşsun!*

(50) *Koca kafa, sen iki ekmek al da gel!*

(51) *Çocuğa koca ağzıyla bir şeyler söylüyordu.*

Niteleme ve belirsizlik sıfatlarında da niceliksel büyütme kategorisi görülür.

(52) *Büyük masanın üzeri kalın kitaplarla doluydu.*

(53) *Bütün gün şehrin her köşesini dolaştı.*

(54) *Çoğu insan bu konudan habersizdi.*

(55) *Gereğinden fazla su insan sağlığını tehdit ediyor.*

3.4.2. Zarflar

Sözlüksel düzeyde isim olarak ele alınabilecek olan zarflar, sentaktik yapı içerisinde eşdizimli olarak kullanıldıkları sözcükler vasıtasıyla zarf görevini alırlar. Bu görevlerinde fiilleri ya da sıfatları niteleyen zarflar, semantik olarak bağlamdan hareketle niceliksel büyütme işlevini de yerine getirebilmektedir.

(56) *Konukları muazzam büyüklükteki bir salona aldılar.*

(57) *Güvercin, oldukça uzun bir dalı gagasında taşıyordu.*

(58) *Hayli yürüdük yahu!*

(59) *Epey uyuduk, birazdan devam ederiz.*

Yukarıdaki örneklerden (56) numaralı cümlede *muazzam* sözcüğü genişlik bakımından salonu niteleyen büyük sıfatını nitelemiş ve anlamı niceliksel büyüklük açısından pekiştirmiştir. (57) numaralı cümlede ise *uzun* sözcüğü *oldukça* sözcüğü ile nitelenmiş ve niceliksel büyüklük işaretlenmiştir. (58) numaralı örnekte ise *yürü-* fiili *hayli* zarfı ile uzunluk ve zaman bakımından niceliksel olarak büyütülmüştür. (59) numaralı cümlede *uyu-* fiili ise *epey* zarfı tarafından zamansal süreç bakımından niceliksel olarak büyütülmüştür.

3.4.3. Zamirler

Belirsizlik zamirleri de çoğunlukla iyelik eklerini alır ve birden fazlalık ifade ederek büyütme kategorisine dâhil olabilir. *Bazı*, *kimi*, *herkes*, *hepsi* gibi ifadeler belirsiz sayıda bir çokluk ifade ederek niceliksel büyütme oluştururlar.

(60) *Planlanan etkinliklerin bazısı gerçekleştirilemedi.*

(61) *Kimini salona almamışlar.*

(62) *Herkes bir işin ucundan tuttu.*

(63) *Yemeğin hepsini yedi.*

Yukarıda verilen örneklerden belirsizlik zamirleri olan *bazısı* ve *kimisi* sınırsız bir büyüklük içerisinde sınırlama anlamı katmakla birlikte “teklik” anlamından daha büyük bir alanı işaretlemektedir. Diğer bir deyişle birden fazla kavram *bazısı* ve *kimisi* zamirleriyle işaretlenebilmektedir. Bu da bu sözcüklerin büyütme içerisinde ele alınabileceğini göstermektedir.

3.4.4. Tekrarlı Yapılar

Her çeşit tekrarlı oluşumun kendi içerisinde bulunan mana ve işlev gücünü, içinde yer aldığı yapıya yansıttığını belirten Hirik, çeşidi ve görünüşü ne olursa olsun bütün tekrarlı oluşumların anlatımı güçlendirmek başta olmak üzere, söyleme canlılık getirmek, anlam sınırlarını çizmek, anlamı belirgin duruma getirmek ya da detaylandırmak gibi türlü görevleri olduğunu ortaya koyar (2018, s. 33). Tekrarların söz dizimi içinde anlamı kuvvetlendirmek, canlandırmak, sürekliliği belirtmek gibi görevleri yanında varlık, kavram veya eylemlerin niceliksel büyütme gibi bir işlevi de vardır.

(64) *Çocuklar kapı kapı dolaşıp yardım istedi.*

(65) *Ben seyyahım diyor, diyar diyar geziyordu.*

(66) *Yarın çanta manta alacağız işte.*

(67) *Kaybettiği yüzüğünü gece gündüz düşünüyordu.*

(68) *Haftaya çoluk çocuk pikniğe gidelim diyoruz.*

(69) *Varını yoğunu bu işe yatırmıştı.*

Yukarıdaki örneklerde *kapı kapı*, *diyar diyar*, *çanta manta*, *gece gündüz*, *çoluk çocuk*, *varını yoğunu* tekrarlı yapıları mekân, nesne, zaman, kişi, varlık bağlamında artış işaretleyen yapılar olarak değerlendirilebilir.

Sentaktik yapı içinde çekimli fiillerin tekrarı da fiilin iç zamanının sürekliliğini artırdığı için büyütme kategorisinde değerlendirilebilir durumdadır.

(70) *Kafedeki kadın adama tanıyan gözlerle baktı, baktı, baktı...*

(71) *Yedin, yedin, yedin doymadın!*

(72) *Her yeri aramış, aramış bulamamış.*

Tekrarlı yapı örneklerinin tamamı büyütme ile bu yapılar arasında doğrudan bir ilişki olduğunu göstermektedir. Bu ilişki niceliksel bağlamda olabileceği gibi niteliksel bağlamda da olabilir.

3.5. Morfolojik ve Leksik Alıntılar

Diller birbirlerinden yalnızca sözcük alıp vermezler. Kimi zaman morfolojik yapıların da alınıp verildiği görülmektedir. Türkçede Arapçadan gelen *+în*, *+ûn* ve *+ât* eklerinin çokluk işleviyle (müslimin, memurin, hayvanat, mahlukat, inşaat vb.) kullanıldığı, benzer şekilde Farsça *+ân* (şâhân, merdân, zenân, yeniçeriyân, topçiyân vs.) ekinin de kullanıldığı bilinmektedir.

Arapçadan gelen sözcüklerin ve eklerin her ne kadar birden fazla varlığı karşıladığı anlamı bazı sözcüklerde unutulsa da “+ât” ekli “tatbikat, mukadderat, tebligat, bakliyat, haşerat, hububat vb. sözcükler Türkçede varlığını sürdürmektedir. +ât çekimi dilde o kadar kabul görmüştür ki Türkçe sözcüklere de yansımıştır: *gelirat, gidişat, varidat, erat, Türkiyat* vd. (Zülfikar, 2019, s. 60). Bahsi geçen ekler kimi örneklerde Arapçadaki işlevini Türkçe kullanımda yitirmiş ve sözcüğün bir parçası

hâline gelmiştir. Keza bu ekler kendisinden sonra Türkçe çokluk +/Ar ekini (inşaatlar, tezahüratlar, teşkilatlar, meşrubatlar vs.) almaya devam etmiştir. Dolayısıyla her ne kadar zamanla asıl dilindeki işlevini yitirse de Arapça ve Farsça çokluk ekleri de Türkçede niceliksel büyütme işlevinde kullanılabilir.

Türkçeye başta Fransızca olmak üzere Batı dillerinden gelen *grand*, *hiper*, *jumbo*, *makro*, *maksi*, *mega*, *over*, *ultra* gibi sözcükler niteleyici biçiminde kullanılarak büyütme işaretleyebilmektedir. Sarı Fransızcadan Türkçeye geçen, eklendiği sözcüğe büyüklük, fazlalık anlamı katan, terim anlamlı sözcükler de oluşturabilen, “makro, maksi, mega” gibi niteleyicilerin de büyütme kategorisinde değerlendirilebileceğini ifade etmektedir (2020, s. 28). Dolayısıyla ön ek formunda kullanılan bu yapıların morfolojik büyütme işaretleyicisi olarak değerlendirilmesi mümkündür. Gündelik hayatta kullanılan kimisi sözlüklerde madde başı oluşturabilen ön niteleyicilerle kurulan şu sözcükler bu bağlamda örnek olabilir:

- *Grandpazar*
- *Hiperaktif*
- *Jumbo karides*
- *Makroekonomi*
- *Maksi etek*
- *Megakent*
- *Multimilyoner*
- *Oversize*
- *Ultrazengin*

3.6. Metaforlar

TDK Türkçe Sözlük'te *metafor* mecaz sözcüğüne gönderme yapmaktadır. Mecaz ise “Bir ilgi veya benzetme sonucu gerçek anlamından başka anlamda kullanılan söz.” olarak tanımlanmaktadır. İmer vd. metaforu “Aralarında eşdeğerlik ilişkisi kurulan anlamlı öğelerden birini, öteki yerine kullanma sonucu oluşan değişmece türü.” biçiminde açıklamaktadır (2011, s. 112). Aksan, göstergelerde bazı anlam özelliklerinin var olduğunu ortaya koyan tanıklar olarak kavramı ele alır (2020, s. 187). Benzerlik ilişkisi kurulan bu kullanımlarda konuşurlar karşılaştıkları aktarımları deneyim ve birikimlerini kullanarak anlamlandırmaktadır. Bu özellikleri nedeniyle metaforik kullanımların da büyütme türleriyle doğrudan ilgisi bulunmaktadır.

(73) *Dev, kırılğan bir kalp taşıyordu.*

(74) *Kütük, oturduğu sandalyeyi de kırdı.*

Yukarıdaki yer alan (73) numaralı örnekte *dev* sözcüğü dizimsel olarak sıfat görevinde olsa da metaforik olarak benzetme ilgisinden dolayı kişinin büyük (ağır ve uzun) vücut yapısı ifade edilmektedir. (74) numaralı örnekte de kişinin hem kaba davranışı hem de vücut yapısının ağırlığı kastedilmektedir. Böylece her iki örnek de metaforik benzetme ilgisiyle niceliksel büyütme anlam alanını işaretlemektedir.

Metaforlu kullanımlar kimi zaman *abartı/mübalaga* ile ortaya çıkabilmektedir. Bu tür durumlarda bağlamın ifade ettiği semantik alana göre niteliksel ya da niceliksel büyütme ortaya çıkabilmektedir.

(75) *Garson Bey, kırk saat oldu, ne zaman hazır olacak bu yemek?*

(76) *Kirli çamaşırlar birikti, dağ oldu.*

(77) *Beklemekten ağaç oldum, ne zaman geleceksin sen?*

Bu cümlelerde büyüme işaretleyicileri nezaket kaygısı duymadan söylemdeki iletiyi desteklemektedir. (75) numaralı örnekteki *kırk saat* öbeği ile (77) numaralı örnekteki *ağaç ol-* zamansal süreçteki artışı/çokluğu betimleme, (76) numaralı örnekteki *dağ ol-* yapısı miktar bakımından artma bildirerek niceliksel büyüme ifade eder.

4. NİTELİKSEL BÜYÜTME

Dilin temel işlevlerinden biri de miktar, boyut, ağırlık olarak ölçülemeyen soyut kavramının sınırları alanında ele alınan duyguları, düşünceleri, izlenimleri betimlemektir. Dolayısıyla soyut olan bu kavramlar dilbilimsel büyüme ya da küçültme bağlamında konuşur tarafından tarif edilebilmektedir.

Duygular, düşünceler, izlenimler, iyi veya kötü tespitler, konuşurun aktarımında varlıkların, kavramların ve durumların niteliksel anlatımına ihtiyaç duyurur. Doğal dilde kesin bir biçimde ölçülemeyen ifadeler niteliksel özelliklerle aktarılır. Çünkü niteliksel özellikler; *bir şeyin nasıl olduğudur*, onu başka şeylerden ayıran özelliklerdir. TDK Türkçe Sözlük'te *nitelik* "Bir şeyin nasıl olduğunu belirten, onu başka şeylerden ayıran özellik; vasıf, keyfiyet" olarak tanımlanmaktadır.

Edimsel aktarımların öne çıktığı büyüme kategorisinde niteliksel büyüme dilin çokanlamlılığını ve işlevselliğini ortaya koyar. Büyütmenin niteliksel boyutunda ölçü birimlerinden faydalanılması mümkün olmamakla birlikte çokanlamlılık, benzetme, yaklaştırma gibi semantik alanlardan faydalanılarak varlık, kavram ya da nesne niteliksel bakımdan büyütülür. Niteliksel büyüme yolları dilin fonetik, morfolojik, leksik, sentaktik başta olmak üzere farklı dilbilgisel katmanlarıyla sağlanabilmektedir.

4.1. Fonetik Büyütme

Dilin en küçük yapı birimlerini oluşturan fonetik birimler dilde kimi zaman tek başına anlamı olmayan ancak bağlam içerisinde bir görevi yerine getiren konumda olabilmektedir. Bu anlamda öncelikle konuşma dilinin üyesi olan, zamanla yazıda da kullanılagelen insanların sevinç, üzüntü, kızgınlık, korku, şaşırma gibi duygularını gösteren ya da doğa seslerini yansıtan ünlemler, tek başlarına anlam içermezler. Ancak bağlam içerisinde semantik bir işlev yükledikleri gibi bu semantik alanın derecelerini işaretleyebilmektedirler.

(78) [*Üf*], *şunun güzelliğine bakar mısın!*

(79) [*Vah vah!*] *köpek çocuğu fena ısırması.*

(80) [*Aaa*], *ne güzel çiçekler bunlar!*

(81) [*Yuh*], *ne kadar güzel bir manzara!*

Yukarıda yer alan (78) numaralı cümlede ünlem ifadesi yer almadan da *beğenme* anlam alanı işaretlenebilmektedir. "Üf" ünleminin eklenmesiyle pekiştirme bağlamında beğenme anlamı artırılmıştır. Benzer şekilde (79) numaralı örnekte acıma ve üzüntü işaretlenmiştir. "Vah, vah" ünlemiyle acıma ve üzüntünün derecesi büyütülmüştür. (80) numaralı örnekte de "Aaa!" ünlemi şaşırma ifadesinin derecesini büyütülmüştür. (81) numaralı cümlede konuşur şaşırma duygusunu,

“Yuh!” ünlemiyle pekiştirmektedir. Dolayısıyla fonetik yapıda olan bu işaretleyiciler büyütme anlam alanını niteliksel olarak işaretleyebilmektedir.

4.2. Morfolojik Büyütme

4.2.1. Yapım Ekleri

Morfolojik işaretleyiciler kimi bağlamlarda kendi işlevlerinin yanı sıra başka işlevsel özellikleri de üzerine alarak semantik bazı işaretlemeler yapabilmektedir. Bunlardan biri de niteliksel büyütme işaretlemesi yapmaktır. Aşağıda niteliksel olarak büyütme işaretleyen bazı morfeimler değerlendirilmiştir.

4.2.1.1. +CA

Genellikle niceliksel büyütme işaretleyicisi olarak görev yapan +CA, bazı kullanımlarında niteliksel büyütme işaretleyicisi olarak da kullanılabilir. Özellikle kendisinden sonra gelen sözcüğün soyut, ölçülemeyen bir kavramı göstermesi ekin niteliksel işaretleyici işlevini incelemektedir. Özellikle *bu, şu, o* sözcükleriyle bu ekin birleşmesi sonucu ortaya çıkan ifadeler niteliksel büyütme bağlamında kullanım sıklığına sahiptir.

(82) *Çalışmalarımıza **onca** emek harcadık ama bir sonuca ulaşamadık.*

(83) ***Bunca** şefkat **çokça** iyilik ortaya çıkardı.*

Yukarıdaki örneklerde *onca emek, bunca şefkat, çokça iyilik* ifadeleri soyut kavramların niteliklerinin artırılmasını ifade etmektedir. Dolayısıyla niteliksel büyütme işaretleyicisi olarak kullanılmıştır.

4.2.2. Çekim Ekleri

4.2.2.1. +lAr

Temel işlevi çokluk işaretlemek olan +lAr, eklendiği sözcüğe çeşitli semantik özellikler kazandırabilmektedir. Büyütme kategorisinde eklerin bağlamsal yönden farklı konumlarda bulunabilmesi bunun nedenini oluşturmaktadır.

(84) *Müdür **Beyler** odasında mı?*

(85) *Küçük **hanımlar** okuldan geldiler!*

(86) *Bir **yemekler** yapmış görmelisiniz!*

Yukarıda yer alan örneklerden (84) numaralı cümlede +lAr eki “Bey” sözcüğünde bildirilen nezaket ifadesini artıran işlevdedir. (85) numaralı örnekte konuşurunun sevgi, şefkat ifadesi duygularının işaretleyicisi olan *hanım* sözcüğü +lAr ekiyle büyütülen bir konumdadır. (86) numaralı örnekte teklik bildiren *yemek* sözcüğü eşdizimli olduğu “bir” sözcüğünden sonra +lAr ekini alarak yapılan işin mahiyetini övgü bağlamında artırmaktadır. Dolayısıyla bu örneklerde yer alan +lAr ekinin duygulardaki vurguyu artıran bir mahiyette olduğu görülmekle birlikte niteliksel büyütme altında değerlendirilebileceği düşünülmektedir.

4.2.2.2. İyelik Ekleri

İyelik ekleri büyütme kategorisinde niceliksel büyütme işlevi yapmakla birlikte kimi örneklerde niteliksel büyütme de yapabilmektedir. Çokluk bildiren iyelik ekleri tekil iyelik ekleri yerine kullanılabilir. Bu kullanımda samimiyet, saygı ve nezaket gibi anlamlar içerir.

(87) *Vali Bey’in **arabaları** (arabası) arıza yaptı.*

(88) ***Düşüncemiz** (benim düşüncem) olumsuz yönde maalesef.*

(89) *İmza için kaleminizi (senin kalemini) alabilir miyim hocam?*

Yukarıdaki (87) numaralı örnekte saygı ve nezaket anlamının artırılması adına *arabaları* ifadesi aslında tek bir varlık olan *arabayı* işaretlemektedir. (88) numaralı örnekte de söyleme resmiyet katmak adına birinci tekil şahıs birinci çoğul şahıs gibi *+mIz* ekiyle ikame edilmiştir. Tek bir olgu birden fazla varmış gibi ifade edilmiştir ve nezaket olgusu pekiştirilmiştir. (89) numaralı örnekte de *saygı* ve *nezaket* anlamı, birden fazla şahısla ilgi kuran *+nIz* ile işaretlenmiştir. Böylece söylemler niteledikleri durumlar bağlamında büyütmenin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

4.2.2.3. Şahıs Ekleri

Büyütme kategorisi işaretleyicilerden sayılabilecek çokluk bildiren şahıs ekleri, tıpkı çokluk bildiren iyelik eklerinin tekil iyelik ekleri yerine kullanılabilirdiği gibi tekil şahıs ekleri yerine de kullanılabilir. Bu tür kullanımlarda nezaket vurgulanarak söylemde niteliksel büyütme ortaya çıkmaktadır.

(90) *Rektörümüz kampüse giriş yaptılar [giriş yaptı].*

(91) *Randevu defterine bir bakalım [bakayım]. Doktor öğleden sonra uygun olmayabilir.*

(92) *Akşam yemeğine ne yapsak [yapsam]?*

4.3. Leksikolojik Büyütme

Türkçe söz varlığının envanterine dâhil unsurlar kimi kullanımlarda niceliksel büyütmenin yanında niteliksel büyütme de ifade edebilmektedir. Kimi zaman tek başlarına kimi zaman da eşdizimli olarak kullanıldıkları diğer leksik yapılarla niteliksel büyütme yapan sözcükler, konuşurun duygu ve düşüncelerinin güçlü bir söylemde aktarılmasını sağlamaktadır.

4.3.1. Pekiştirmeler

Sıfatlar pekiştirmeli yapılarda nitelediği nesnelere bir özelliğini semantik olarak artırarak/belirginleştirerek kullanım sahasına çıkarır. Pekiştirme sıfatları bu anlamda niteliksel olarak bir nesneyi betimlediklerinde kendi içlerindeki güçlendirilmiş anlamdan dolayı niteliksel büyütme ortaya çıkarırlar.

(93) *Yemyeşil bir elbise aldı.*

(94) *Kapkaranlılık bir yolun ortasında kalakaldık.*

(95) *Yapayalnız kalmıştı, artık kimsesi yoktu.*

Bu niteliksel büyütme; bağlamlarda görüldüğü gibi *yemyeşil* sözüyle yeşilin en koyu ve canlısı, *kapkaranlılık* sözüyle karanlığın yoğunluğu ve çokluğu, *yapayalnız* sözüyle yanında hiçbir kimsenin olmaması yani niceliksel yalnızlığın niteliksel büyüklüğü alıcının zihninde güçlü bir biçimde canlanır.

4.3.2. Semantik Alan

Türkçede bazı sözcüklerin doğal semantik alanları gereği kendi içlerinde büyütme ifade edebildiği görülmektedir. Sözcük kendi sözlüksel çerçevesinin etkisiyle herhangi bir bağlamda kullanıldığında niteliksel büyütme işlevini yerine getirebilmektedir.

(96) *Fotoğrafi çektirdikten 10 dakika sonra **facia** yaşandı.*

(97) *Dikkatsizlik az kalsın **facia** ile sonuçlanacaktı.*

(98) *Binada yangın sonrası tam bir **trajedi** yaşandı.*

Yukarıdaki örneklerde yer alan *facia* sözcüğünün niteliksel olarak “çok üzüntü veren, acıklı olay” anlamından dolayı semantik niteliksel bir büyütme söz konusudur. Üzüntü kavramı sözcüğün sözlük anlamı neticesinde büyütülmüştür. Diğer örnekte yer alan *trajedi* sözcüğü de benzer şekilde çok üzücü anlamını vermektedir. Bu tür sözcüklerin bağlamda dikkat çekmek, söyleneni vurgulamak gibi pragmatik işlevleri de söz konusudur.

4.4. Sentaktik Büyütme

Niteliksel büyütme kimi zaman dizimsel özelliklere dayalı olarak da gerçekleşebilmektedir. Sözcüklerin sentaktik yapı içerisinde üstlendikleri görevler onların zaman zaman büyütme kategorisinde bulunabilmesini sağlamaktadır. Sözcüklerin cümle içindeki eşdizimli kullanımlarına bağlı olarak ortaya çıkabilen ya da betimledikleri kavram, nesne ve olguların özelliklerini nitel yönden tasvir eden bu kullanımlar niteliksel olarak büyütme kategorisi çatısı altında değerlendirilebilir. Nitelik yönünden büyütmenin yapıldığı dizimsel hususlar aşağıda ele alınmıştır.

4.4.1. Sıfatlar

Nitelediği varlığın, kavramın ya da olgunun ölçülemeyen özelliklerinin ön plana çıkarıldığı ve bu niteliklerin büyütme kategorisi bağlamında ele alınabildiği örnekler bulunmaktadır. Bu tür örneklerde yapısal olarak sıfatlar metaforik bir bağlamda bulunmaktadır.

(99) *Hayatın ağır yükü altında yorulmuştu.*

(100) *Kocaman gönlüyle herkese yardım etmeye çalışıyordu.*

(101) *Muazzam endişelerle kendisine zarar veriyordu.*

Yukarıdaki örneklerde yer alan *ağır*, *kocaman* ve *muazzam* sözcükleri soyut, ölçülemeyen kavramları nitelemektedir. Tasvir edilen bu kavramlar, sentaktik ve semantik olarak bağlı oldukları soyut kavramları yine semantik olarak güçlendirme, derecesini artırma işlevini yerine getirmektedir. (99) numaralı örnekte benzer anlam *hayatın yükü* ifadesiyle de karşılanabileceken öbek yapı, *ağır* sözcüğüyle derecesi artırılmış olarak ifade edilmiştir. (100) numaralı örnekte soyut bir kavram olan *gönül*, *kocaman* sözcüğüyle derecesi yükseltılarak ifade edilmiştir. (101) numarada ise ölçülemeyecek bir kavram olan “endişe”, *muazzam* sözcüğüyle ifade edilmiştir. Tüm bunlar sıfatların pragmatik düzeyde büyütme kategorisinin niteliksel olarak bir üyesi olabildiğini göstermektedir. Bununla birlikte somut bir nesneyi karşıladığında ölçülebilir bir miktarı gösteren belirsizlik sıfatları ölçülemez sıfatlarla kullanıldıklarında niteliksel büyütme işaretleyicisi olabilmektedir.

(102) *Bütün hislerini karşısındakine söylemişti.*

(103) *Çoğu düşünceye karşı çıkmayla tanınıyordu.*

Sıfat tamlaması oluşturarak birleşik isimler yapan “baş ve ana” sözcükleri de eklendiği sözcüğü kendisi gibi olan varlık ya da kavramlardan ayırır. Ona temel, asıl, esas, en önemli, en üstün anlamları katar. Böylece sözcük dolaylı yoldan, anlamsal olarak büyütme bağlamına dâhil olur.

(104) *Ana yola ulaştığımızda bir yer buluruz yemek yiyecek.*

(105) *Okur kitabın ana düşüncesini belirlemekte güçlük çekiyor.*

(106) *Başbakan bu konuda bir değerlendirme yapacak.*

(107) *Hastaneyi dolaşan başhekim bazı tespitlerde bulunmuş.*

4.4.2. Zarflar

Zarf, sıfatları ya da fiillerin anlam alanlarını niteleyerek niteliksel büyütme işaretleyicisi işlevi yapabilmektedir. *Koca, iri, muazzam, oldukça, hayli* vb. sözcükler zarf olarak kullanıldıklarından niteliksel bağlamda artış ifade etmektedir. Bununla birlikte *en, daha, pek, çok, fazla* gibi zarflar da fiillerin ya da fiilimsilerin semantik değerlerini artırma, güçlendirme, pekiştirme gibi işlevlerle niteliksel büyütme yapabilmektedir.

(108) *Bugün hayli yorulduk.*

(109) *Bir aydır oldukça çok çalışmama rağmen sonuç elde edemedim.*

(110) *Epey dikkat etmesine rağmen hatalar vardı.*

(111) *Daha oturuyor musun?*

(112) *Pek konuşkan pek sıcakkanlı biriydi.*

(113) *Çok bunalmış, biraz hava alacaktı.*

(114) *En çalışkan öğrenci tüm soruları cevaplamıştı.*

4.4.3. Zamirler

Zamirlerin kendi içinde çokluk anlamı taşıdığı ya da isimler gibi +*IAr* ekini alarak bildirdikleri çokluğun güçlendirildiği görülür. Özellikle nezaket ifadelerinde birden fazla kişiyi belirtmek yerine söylemin güçlendirildiği bilinmektedir. Böylece büyütmenin ortaya çıktığı yapılardan bir diğeri de zamirler olarak değerlendirilebilir. Bu tür kullanımlarda bağlamdan hareketle niteliksel büyütme bakımından ele alınabilmektedir.

(115) *Bizler [ben] nice emeklerle bu günlere geldik [geldim].*

4.4.4. Tekrarlı Yapılar

Sentaktik yapıda anlamı farklı yönlerden tamamlayan ve güçlendiren tekrarlı yapıların eşdizimli olarak kullanıldığı diğer yapıların semantik alanlarını nitelerken bu bağlamda anlamı güçlendirdiği, artırdığı, pekiştirdiği de görülmektedir. Bu nedenle tekrarlı yapıların pragmatik düzeyde niteliksel büyütme işaretleyicisi olarak kullanılabilirdiği söylenebilir.

(116) *Adam kör kütük sarhoştur ayakta duramıyordu.*

(117) *Maç için şanlı şöhretli konuklar geldi stadyuma.*

(118) *Ondaki hayaller derya denizdir, bitmez.*

(119) *Eski püskü arabasıyla yolda kalmış.*

4.5. Morfolojik ve Leksik Alıntılar

Diller kendilerine ait dilbilgisel envanterin üyelerini kimi zaman diğer dillere vermekte kimi zaman da diğer dillerden o dile ait envanteri kendisine üye olarak alabilmektedir. Bu türden alıntılar dilbilgisinin yüzey yapısında ve derin yapısında çeşitli işlevler yerine getirebilmektedir. Bu anlamda Türkçe diğer dillerle verinti temelinde olan ilişkisiyle birlikte başta Arapça ve Farsça olmak üzere birçok dilden morfolojik ve leksik alıntılar temelinde de ilişkiler kurmuştur

Arapçadan alınan "azami" niteleyicisi kullanıldığı bağlama göre niteliksel büyütme işlevini yerine getirebilmektedir.

(120) *İşlerin tamamlanması için azami gayreti göstereceğim.*

(121) *Azami derecede inatçı bir kişiliğe sahipti.*

Farsçada ön ek olan çokluk ve aşırılık anlamı katan “pür-” eki Türkçeye girmiş ve niteliksel büyütme kategorisinde kullanım alanı bulmuştur: *pürheyecan, pürneşe, pürdikkat, pürtelaş, pürsihhat* vb.

(122) *Salondakiler pürdikkat konuşmacının ne söyleyeceğini bekliyordu.*

(123) *Çocuklar hediyeleri alınca pürneşe bahçeye koştular.*

4.6. Seri Fiiller

Seri fiiller⁷ sentaktik bir düzlemde bir araya gelerek olayların akışını yüzey yapıda birden fazla fiille tek hareket şeklinde ya da tek fiille birden çok hareket şeklinde ifade eder. Seri fiil yapıları, birden fazla fiilin herhangi bir sıralama ilişkisi veya bağlaç olmadan art arda gelerek tek bir hareketi betimlediği veya tek bir fiilin içinde birden fazla hareket barındırdığı yapılarıdır (Hirik vd. 2021, s. 691). Türkçede seri fiil yapısında bulunan bazı dizilimler ifadenin zamansal anlamda uzun süreli şekilde yapıldığını, çok kez yapıldığını ifade eder. Diğer bir deyişle seri fiillerin ifade ettiği hareket, gerçekleşme şekilleri bağlamında zamansal olarak uzatılır ya da aynı hareket çok defa tekrarlı şekilde yapılır. Bu hareketin artırımlı bir şekilde tekraren ya da uzun süreli şekilde ortaya çıktığını gösterdiğinden niteliksel olarak bir büyütme ilgisi ortaya çıkar.

(124) *Çalış didin ama bir karşılık alama, çok üzücü!*

(125) *Bu kadar para kazanmış olmana yat kalk dua et.*

(126) *Tüm evi aradım taradım bulamadım.*

(127) *Patronun söylediklerin düşün taşın öyle karar ver.*

(128) *Ahmet döndü dolaştı eski işine başladı.*

Yukarıdaki örneklerde *çalış didin-* “çok çalış-”, *yat kalk dua et-* “hâline çok sevin-”, *ara tara-* “çok ara-”, *düşün taşın-* “çok düşün-”, *dön dolaş-* “çok arayışta ol-” gibi semantik alanlarıyla büyütme işaretleyicisi olarak görev yapmaktadır.

4.6. Metaforlar

Türkçede söylemlerde yer alan unsurların niteliksel büyütme kategorisinde görev yaptığı kullanımlardan biri de metaforlardır. Metaforik yapılar kimi zaman ölçülemez kavramların derecelerini belirtebilir. Bu tür derecelendirmelerde genelde benzetme ilgisinin metaforun temelini oluşturduğu görülmektedir. Bu da metaforların niteliksel büyütme kategorisi altında değerlendirilmesini sağlar.

Konuşur; duygu, düşünce ve çeşitli durumları aktarırken niteliksel kuvvetlendirme ve büyütme amacıyla benzetmeye dayanan deyim aktarmalarına başvurur.

(129) *Ev değil, cennetti!*

(130) *Sen bilmezsin, ne keçidir o!*

Metaforlar kimi zaman *abartı/mübalâğa* semantik alanını işaretlemektedir. Bağlamda eğer ölçülenemez bir kavram metafor vasıtasıyla büyütülüyorsa bu durumda niteliksel büyütmenin ortaya çıktığı söylenebilir.

(131) *Onu karşımda görünce dünyalar benim oldu!*

(132) *Toplumsal hiciv konulu tiyatrodan gülmekten öldük!*

(133) *Adamın yollarına dağları diktiler yine de yurdundan vazgeçmedi.*

⁷ bk. (Hirik, 2019).

Bir dilin söz varlığı içinde önemli bir yer tutan, kalıplaşmış ifadelerden olan deyimler ve atasözleri dilin anlatım gücünü ortaya koyan sözlerdir. İçinden çıktığı toplumun bilgisini, dünya görüşünü, deneyimlerini aktarmada rol alır (Aksan, 2021, s. 41). Deyim ve atasözü gibi kalıp sözlerin bir kısmı niteliksel büyütme kategorisinde yer alabilmektedir. Soyut ve anlatması zor durumlarda iletiyi somutlaştıran ve konuşurun duygu ve düşünce dünyasını anlamaya katkı sağlayan bu ifadeler, içinde kuvvetlendirme ve büyütme de barındırır.

- (134) *Etekleri zil çalmak.* (çok sevinmek)
 (135) *Başını ateşlere yakmak.* (başına büyük dert akmak)
 (136) *Cinleri başına toplanmak (üşüşmek).* (çok öfkelenmek)
 (137) *Dünya başına yıkılmak vb.* (çok sıkılmak, umutlarını yitirmek)
 (138) *Er olan ekmeğini taştan çıkarır.* (abartı/mübalağa)
 (139) *Cesurun bakışı, korkağın kılıcından keskindir.* (abartı/mübalağa)
 (140) *Sütten ağzı yanan, yoğurdu üfleyerek yer.* (abartı/mübalağa)

5. Büyütmenin Özellikleri ve İşlevleri

Büyütme kategorisinin pragmatik birçok işlevi bulunabilmektedir. Bu işlevler hem öznel hem de nesnel bakımdan değerlendirilebilir. Niceliksel büyütme ile niteliksel büyütme kendi içlerinde çeşitli işlevlere sahiptir. Niceliksel büyütmede bir kavramın ölçümlenebilir büyüklüğünün artırılmış olması konuşurun duygu ve düşüncelerinin söylem içerisine çok az dâhil olmasına neden olur. Ancak niteliksel büyütmede ise daha çok duygu durumu ön plandadır. Bu da niteliksel büyütme kategorisinin konuşurun duygu durumuyla ilgisini artırdığından dilbilgisel bağlamda niteliksel büyütmenin aynı zamanda kipliklerle ilgili olduğunun bir göstergesidir. Elbette kimi zaman niceliksel büyütmenin de konuşurun duygu durumunu aktarması bakımından kipliklerle ilgisi olabilmektedir. Özellikle niceliksel fonetik büyütme bu anlamda kipliklerle doğrudan ilgilidir.

Niceliksel büyütmenin *zaman, ağırlık, boy, uzunluk, genişlik, sıcaklık, adet* gibi ölçümlenebilir durumların artışının ifadesini kapsaması nesnellik temelinde söylemlerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Niteliksel büyütmede ise *duyu, duygu, düşünce* gibi ölçümlenmesi ancak benzetmelere dayanabilecek dolayısıyla tam bir ölçüm yapılamayacak özellikteki soyut kavramların konuşur bakımından derecesi artırılmaktadır. Bunlarla birlikte kimi zaman büyütmenin *aşağılama, hor görme, alay etme* gibi anlam alanlarını da işaretlediği, söylemin yüzey yapısında büyütme ortaya çıktığı, kasıta ise küçültme/aşağılama anlamının belirdiği örnekler de bulunmaktadır.

Niceliksel büyütmenin fonetik türünde konuşurun duygusu ve ölçümlenebilir kavramlar ifade edilmektedir. Niceliksel morfolojik büyütmede ise morfemin işlevi ve onun bağlamdaki pragmatik durumu önem kazanmaktadır. Örneğin, *-Içl* eki eklendiği sözcüğü topluluk adına çevirirken, *-(I)ş* eki hareketin eyleycilerinin birden fazla olduğunu belirtmektedir, şahıs ve iyelik ekleri ise kavramdaki kişi sayısını büyütmektedir. Niceliksel leksikolojik büyütme örneklerinde sözcüklerin doğal anlamları ve eşdizimli kullanıldığı diğer sözcüklerle birlikte büyütme anlam alanını ortaya çıkarmaktadır. Niceliksel sentaktik büyütmede ise sıfatlar ve zarflar dilbilgisel görevlerini büyütme yönünde betimleyerek sağlamaktadır. Metaforlar ise kendi özel anlamlarıyla o bağlama özel büyütme ortaya çıkarmaktadır. Türkçenin diğer dillerden alarak büyütme anlamını

kullandığı yapıların morfolojik ve leksik özellikte oldukları görülmekle birlikte bu kullanımların birçoğunun sözlükselleşme sürecini tamamlamadığı, dolayısıyla sözlükte madde başı olmadığı görülmektedir.

Niteliksel büyütmelerde ise duygu göstergeleri daha belirgin hâdedir. Fonetik ve morfolojik niteliksel büyütmelerde nezaket, şaşırma, beğenme, saygı gibi pragmatik temellerde işaretleyiciler büyütmeye kategorisini işaretlemektedir. Niteliksel leksikolojik büyütmelerde pekiştirmelerin ölçülemez kavramları belirtmesi, onların derecelerini artırması büyütmeye olarak değerlendirilirken sentaktik yapılarda ise zamirler, sıfatlar, zarflar ve tekrarlı yapılar çeşitli kavramların büyüklük bakımından derecelendirilmesini sağlamaktadır. Niteliksel metafor büyütmelerinde ise sözcükler kendi bağlamsal özel anlamları doğrultusunda ölçümlenemez olguları büyütmeye kapsamında nitelendirilmektedir. Gerek niteliksel gerek niceliksel tüm büyütmeye türlerinin temelinde konuşurun evrende tanımlamak istediği somut ya da soyut kavramların dinleyen tarafından tam ve doğru anlaşılması, söylenmek isteneni vurgulama, öne çıkarma gibi işlevleri taşıdığı da açıkça söylenebilir.

SONUÇ

Dillerin temel işlevinin evrende yer alan somut ve soyut varlık, kavram ve olguları ifade etmek olduğu düşünüldüğünde ve evrende yer alan bu kavramların sınırsızlığı ele alındığında dilin sınırlı sayıda malzeme ile sınırsız sayıda değişkeni ve özelliği ifade etmesi gerekir. Bu nedenle diller, kendi malzemelerini çeşitli birleştirmelerle ve işlevlerle kullanarak bu sınırsızlığa erişebilmektedir. Dillerin ifade etmesi gereken niteleyici ve niceleyici semantik alanlardan biri de *büyütme* olarak görülebilir.

Dilsel yapılar genelde tersiyle bilinmektedir. Olumlu-olumsuz, varlık-yokluk, somut-soyut, gerçeklik-gerçekdışılık gibi kavramlar ile birlikte dilbilgisel olarak büyütmeye kavramı da küçültme kavramıyla paralel bağlam olarak değerlendirilebilir. Ancak küçültme olmayan her şeyin büyütmeye kategorisi çerçevesinde ele alınması da mümkün değildir.

Dünyadaki dillerin bazılarında doğrudan büyütmeye işlevini yerine getiren işaretleyiciler bulunmaktadır. Büyütme kategorisi bu nedenle bazı dillerde (Ör. Arapça) belirgin şekilde morfolojik olarak işaretlenebilen semantik bir kategori olarak ele alınmıştır. Türkçe ise bu açıdan ele alındığında doğrudan bu kategoriye özgü bir büyütmeye işaretleyicisi içermez. Ancak Türkçenin dilbilgisel mekanizmasının içerisinde bulunan fonetik, morfolojik ya da leksik unsurlar tek tek ya da değişik birleşimlerle sentaktik yapıda büyütmeye ifade edebilmektedir. Bu büyütmeye de miktar, uzunluk, ağırlık, sıcaklık, sayı gibi ölçümlenebilir kavramlara ya da duygu, düşünce gibi ölçümlenemez kavramlara yöneliktir. Kısa bir söyleyişle tek işlevi büyütmeye kategorisini göstermek olan bir işaretleyiciye sahip olmayan Türkçe, diğer öğelerine yan işlevler yükleyerek çeşitli bağlamlarda niceliksel ya da niteliksel büyütmeye işaretleyebilmektedir. Türkçedeki büyütmeye kategorisinin genellikle miktarsal büyüklük, abartı ya da aşırılık bakımından kullanılır olduğu görülmektedir.

Dilin işlevselliğini ve işlekliliğini gösteren oluşumlardan olan büyütmeye kategorisi Türkçede ayrı bir inceleme alanı olarak ele alınmamış, çokluk ekleri ve anlamsal ilişkili yapılar boyutunda değerlendirilegelmiştir. Yabancı literatürde değerlendirmeci biçimbilgisi başlığı altında ele alınan

büyütme kategorisinin daha çok ek biçimindeki işaretleyicilerle gösterildiği, küçültme işaretçilerinin büyütme göre daha işlek olduğu belirtilmiştir.

Etrafında bulunan her türden varlığı betimlemek isteyen konuşur, betimlediği nesnenin büyüklüğünü kimi zaman çeşitli nedenlerle ifade etmek ya da vurgulamak ister. Bu tür durumlarda bir varlığın ölçümlenebilir özellikleri bakımından artırılarak, büyütülerek ifade edilmesi gerekir. Ayrıca konuşur duygu ve düşünce dünyasını aktarırken dinlenilmek, anlaşılmaq, alıcıyı etkilemek, akılda kalıcı olmak gibi bazı pragmatik amaçlar da güdebilmektedir. Bunların tamamını yapabilmek için *çokluk*, *kuvvetlendirme*, *aşırılık* ve *abartı* gibi semantik rolleri olan büyütme kategorisini dilbilgisel unsurlarla işaretleyebilir. Konuşur aynı zamanda duygu ve düşüncelerini ifade ederken soyut olan bu kavramların da niteliklerini belirtmek isteyebilir. Bu durumda yine çeşitli dilsel işaretleyicilerle duygularının ve düşüncelerinin kuvvetini artırarak betimleme yolunu tercih eder.

Bu çalışmada Türkçenin büyütme kategorisi niceliksel ve niteliksel olmak üzere temel iki bağlamda ele alınmış ve ölçümlenebilir olup olmaması bu iki sınıfın temel ayırıcısı olarak değerlendirilmiştir. Her iki sınıfta yer alan fonetik, morfolojik, leksik ve sentaktik işaretleme sistemlerinin sınırları gösterilmiştir. Büyütme kategorisi; çokluk, abartı/mübalaga, pekiştirme ve süreklilik kavramlarıyla doğrudan ilişkili bir üst çatı olarak değerlendirilmektedir.

Türkçede niceliksel büyütmenin *fonetik*, *morfolojik*, *leksikolojik* ve *sentaktik* düzeylerde işaretlendiği bununla birlikte metaforlar ile büyütme arasında sıkı bir ilişki olduğu görülmektedir. Niceliksel büyütme aynı zamanda morfolojik ya da leksikal alıntılar aracılığıyla da işaretlendiği değerlendirilmektedir. Niteliksel büyütme de yine *fonetik*, *morfolojik*, *leksikolojik* ve *sentaktik* düzeylerde işaretlenmektedir. Benzer şekilde metaforların ve alıntılarının da niteliksel büyütme işaretlediği görülmektedir. Duygu değeri olan büyütme türlerinde yüceltme, üstünlük, aşağılama, eleştirme ve alaya alma gibi çağrışımlar ön plana çıkmaktadır. Metafor temelli duygusal çağrışım yoluyla oluşturulan büyütme eleştirel yargı, küçümseme, hor görme, aşağılama gibi olumsuz çağrışımların yanında bağlama göre sevgiyle yüceltme anlamı da içermektedir. Tüm bunlara ek olarak Türkçede aynı işaretleyicinin kullanıldığı bağlama göre niceliksel ya da niteliksel büyütme işlevini yapabildiği de belirtilmelidir.

Büyütme kategorisi, eklemeli bir dil olan Türkçede sadece morfemlerle sınırlandırılmaz. Bu nedenle büyütme geniş, karmaşık işlevler ve oluşumlar barındıran semantik bir kategoridir. Sonuç itibarıyla Türkçede büyütme kategorisi çok işaretleyicili, pragmatik ve bağlam tabanlıdır.

KAYNAKÇA

Aksan, Doğan (2021). *Türkçenin Sözcük Varlığı*. Ankara: Bilgi Yayınevi.

Aksan, Doğan (2020). *Her Yönüyle Dil: Ana Çizgileriyle Dilbilim. (IV.)* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Bakema, Peter ve Dirk Geeraerts (2004). "Diminution and Augmentation". *Morphologie: Ein Internationales Handbuch zur Flexion und Wortbildung / Morphology: An International Handbook on Inflection and Word-Formation, Vol. 2*, (Ed. G. Booij). Berlin: Walter de Gruyter, 1045-1052.

- Başdaş, Cahit (2006). "Türk Lehçelerinde İşteşlik Eki (-ş-) ve Çokluk". *I. Uluslararası Türk Dünyası Kültür Kurultayı Bildirileri*. S. 291-296. İzmir: Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü.
- Crystal, David (2008). *A Dictionary of Linguistics and Phonetics 6th Edition*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Çamyar, Erol (2010). "Dilbilim Yönünden Pekiştirme Sıfatları". *TUDOK 2010 Bildiriler Cilt 2*, s. 873-880. İstanbul: İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları.
- Dahl, Östen (2006). "Diminutives and Augmentatives". *The Encyclopedia of Language and Linguistics*, C. 3, (Ed. K. Brown). London: Elsevier, 594-595.
- Di Garbo, Francesca (2013). "Evaluative Morphology and Noun Classification: A Cross-Linguistic Study of Africa". *SKASE Journal of Theoretical Linguistics*, 10(1): 114-137.
- Dressler, Wolfgang U. ve Lavinia Merlini Barbaresi (1994). *Morphopragmatics: Diminutives and Intensifiers in Italian, German and Other Languages*. Berlin, New York: de Gruyter (Trends in Linguistics. Studies and Monographs 76)
- Efthymiou, Angeliki (2015). "Modern Greek Diminutive and Augmentative Adjectives (in a cross-linguistic perspective)". *SKASE Journal of Theoretical Linguistics*, 12(1): 57-71.
- Ergin, Muharrem (2009). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Yayım.
- Grandi, Nicola (2011). "Renewal and Innovation in the Emergence of Indo-European Evaluative Morphology", *Lexis [Online]*, 6 | 2011, Online DOI: <https://doi.org/10.4000/lexis.403>
- Gülsevin, Gürer (2004). "Türkçede 'Sıra Dışı Ekler' ve Eklerin Tasnif-Tanımlama Sorunu Üzerine. V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri I. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları. 1267-1284.
- Gündüz, Fikriye (2020). *Türkiye Türkçesinde Süreklilik Görünüşü*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi.
- Güneş, Sadriye (2018). "İtalyanca ve Türkçe Belirsiz Nicelik İfadelerinde Adların Kullanımı Üzerine Bir İnceleme". *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (11), 214-231. DOI: 10.29000/rumelide.417494
- Hirik, Erkan ve Abdullah Çiğil (2021). "Seri Fiillerde Tür Değişimi ve Sözlükselleşme". *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 5 (2) , 688-715.
- Hirik, Erkan (2018). "Türkçede Tekrarlı Yapı Sınıfları". *Türkiyat Mecmuası*, 28(2), 37-65.
- Hirik, Erkan (2019). "Seri Fiil Yapıları ve Türkçe". *Karadeniz Araştırmaları*. XVI/61: 120-141.
- İlhan, Nadir (2009). *Türk Dilinde Çokluk*. Elazığ: Manas Yayıncılık
- İmer, Kamile vd. (2011). *Dilbilim Sözlüğü*. İstanbul: Boğaziçi Yayınevi.
- Korkmaz, Zeynep (2003). *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Korkmaz, Zeynep (1992). *Gramer Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Özmen, Mehmet (2014). "Türkçede İşteşlik", *Discussions on Turkology*. Warsaw: University of Warsaw.
- Pala, İskender (2006). "Mübalağa". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 31, 426.
- Panfilov, Victor Z. (1977). *Filosofskie Problemy Yazıkoznaniya*. Moskva: Nauka.
- Ponsonnet, Maia (2018). "A Preliminary Typology of Emotional Connotations in Morphological Diminutives and Augmentatives". *Studies in Language*, 42(1), 17-50.

- Püsküllüoğlu, Ali (1995). *Türkçe Sözlük*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Saraç, Mehmet Ali Yekta (2000). *Klasik Edebiyat Bilgisi, Belâgat*. İstanbul: R yayınları.
- Sarı, İsa (2020), *Türkçede Küçültme*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Schneider, Klaus P. (1991). "Affektive Lexik: Kognitive, Semantische und Morphologische Aspekte". In: Klein, Eberhard & Pouradier Duteil, Françoise & Wagner, Karl Heinz (eds.), *Betriebslinguistik und Linguistikbetrieb: Akten des 24. Linguistischen Kolloquiums*, Universität Bremen 4.-6. September 1989. Tübingen: Niemeyer (Linguistische Arbeiten 260), 233-241.
- Stump, Gregory T. (1993). "How Peculiar is Evaluative Morphology?". *Journal of Linguistics*, 29(1), 1-36.
- TDK Türkçe Sözlük (www.sozluk.gov.tr)
- Tekin, Şinasi (1992). "Eski Türkçe", *Türk Dünyası El Kitabı, Dil-Kültür-Sanat*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara.
- Tekin, Talat (2016). *Orhon Türkçesi Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Üstüner, Ahat. (2003). *Türkçede Pekiştirme*. Elâzığ: Fırat Üniversitesi Basımevi.
- Vardar, Berke (1980). *Dilbilim ve Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları
- Vardar, Berke (2007). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Yalçın, Süleyman Kaan (2021). "+gil Eki Üzerine Etimolojik Bir Değerlendirme". *Uluslararası Türk Lehçe Araştırmaları Dergisi / International Journal of Turkic Dialects (TÜRKLAD)*. 5. Cilt, 1. Sayı, 1-12.
- Zülfikar, Hamza (2019). "Türkçedeki Çokluk Ekleri Üzerine". *Türk Dili CXVI* (809), 56-63.

BATI

EDEBİYATINDA AKIMLAR

editör
OKTAY YİVLİ

HATİCE FIRAT
YASEMİN MUMCU
OKTAY YİVLİ
OĞUZHAN KARABURGU
BERNA AKYÜZ SİZGEN
NİLÜFER İLHAN

ÜMMÜHAN TOPÇU
SEFA YÜCE
HANİFİ ASLAN
METİN AKYÜZ
MEHMET SÜMER
YAKUP ÖZTÜRK

Günce Yayınları

Prof. Dr. Önder Göçgün

TİYATRO DENEN HAYAT SAHNESİ

Günce Yayınları

PROF. DR. ÖNDER GÖÇGÜN

Türk Tasavvuf Şiiri

AÇIKLAMALI VE YORUMLU ÖRNEKLERLE

Günce Yayınları

MODERN TÜRK EDEBİYATI

editör
OKTAY YİVLİ

MUHARREM DAYANÇ
OKTAY YİVLİ
MACİT BALIK
MAHMUT BABACAN
SEVİM ŞERMET

YASEMİN MUMCU
BEDİA KOÇAKOĞLU
NİLÜFER İLHAN
MAKSUT YİĞİTBAŞ
SELAMİ ALAN

Günce Yayınları